

DĚTSKÉ KRIZOVÉ CENTRUM

**Vy a my nenecháme
dětství zhořknout**

**Průvodce pro
Orgány sociálně-právní ochrany dětí**

ÚVODNÍ SLOVO

Vážení,

dostává se Vám do rukou publikace shrnující jedinečnou, 30letou zkušenost pracovníků Dětského krizového centra v péči o děti **týrané, sexuálně zneužívané, zanedbávané či jinak ohrožené**. Dětské krizové centrum za dobu své působnosti nasbíralo zcela ojedinělé zkušenosti v oblasti odborné pomoci ohroženým dětem a jejich rodinám.

Publikace je určena zejména pracovníkům orgánů sociálně právní ochrany dětí, kteří zastávají v systému ochrany ohrožených dětí nezastupitelnou roli.

Předkládáme Vám tuto publikaci s přáním, aby vám její přečtení pomohlo lépe rozpoznávat a zachytávat signály o možném ohrožení dítěte ve Vaší péči i signály o případné dysfunkčnosti konkrétní rodiny. Jsme si vědomi toho, že přečtení celé publikace může být náročné. Proto Vám doporučujeme nejprve publikaci listovat a zastavovat se u těch bodů, které jsou blízké Vaším potřebám, či které vás zaujmou.

Na stránkách publikace v **KAPITOLE 1.** se můžete seznámit s **nejčastějšími formami ohrožení dětí a jejich devastujícím dopadem na vývoj dítěte**. Jedná se zejména o fyzické a psychické týrání, sexuální násilí na dětech, vyhrčené rozvodové spory; rizikové chování dětí a faktory ohrožujícího prostředí v rodině. **KAPITOLA 2.** přináší popis projevů dítěte a tzv. „**klíčových signálů**“, které Vám mohou pomoci rozpoznat možné **ohrožení** dítěte. Pro účely vzniku této publikace jsme v Dětském krizovém centru zrealizovali samostatný výzkum tzv. „**klíčových signálů**“. **KAPITOLA 3.** Vás provede základními **principy vedení rozhovoru s dítětem**. **KAPITOLA 4.** přináší **legislativní normy**, které mají souvislost s různými formami ohrožení dětí. **V KAPITOLE 5.** najdete **přehled kontaktů** na státní instituce a organizace zabývající se pomocí a ochranou ohrožených dětí. Závěrečná **KAPITOLA 6.** přináší **přehled preventivně-edukativních materiálů Dětského krizového centra**, které si můžete objednávat.

Rádi bychom na tomto místě poděkovali Nadaci Sirius za finanční podporu projektu detekce ohrožených dětí „Čím dřív, tím lépe“, realizovaného Dětským krizovým centrem v období 2018–2021. Publikace „Vy a my nenecháme dětství zhořknout“ je jedním z výstupů projektu – více viz www.chranmedetstvi.cz.

Za Dětské krizové centrum

PhDr. Zora Dušková, ředitelka

OBSAH

KAPITOLA 1.	5
FORMY OHROŽENÍ DĚTÍ	
I. FYZICKÉ A PSYCHICKÉ TÝRÁNÍ DĚTÍ	6
II. SEXUÁLNÍ NÁSILÍ NA DĚTECH	10
III. KONFLIKTNÍ, PŘEDROZVODOVÉ, ROZVODOVÉ A POROZVODOVÉ SITUACE V RODINĚ	19
IV. RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ DĚTÍ	26
V. OHROŽUJÍCÍ FAKTORY V PROSTŘEDÍ RODINY	38
KAPITOLA 2.	45
PROJEVY DĚTÍ – CO BY NEMĚLO UNIKNOUT VAŠÍ POZORNOSTI	
KAPITOLA 3.	53
VEDENÍ ROZHOVORU S DÍTĚTEM	
KAPITOLA 4.	57
LEGISLATIVA – ANEB BUĎTE ODBORNÍKEM INFORMOVANÝM V OBLASTI PRÁVA	
KAPITOLA 5.	81
KONTAKTY	
KAPITOLA 6.	83
PREVENTIVNĚ EDUKATIVNÍ MATERIÁLY DĚTSKÉHO KRIZOVÉHO CENTRA	

Kapitola 1:

FORMY OHROŽENÍ DĚTÍ

Syndrom CAN (Child Abuse and Neglect) představuje soubor nenáhodných, vědomých či nevědomých aktivit či neaktivit (nezabránění) rodiče či jiné osoby vůči dítěti, které jsou v dané společnosti nepřijatelné nebo odmítané a které vedou k poškození psychického či tělesného zdraví dítěte (ojediněle dokonce k jeho usmrcení) či narušují jeho optimální vývoj nebo společenský stav. V zásadě jde buď o **nedostatečné uspokojování/zanedbávání** základních potřeb dítěte – potřeb biologických, emočních, dostatku podnětů, nebo uplatňování násilí na dítěti – **násilí psychického, fyzického, sexuálního**. Specifickou kategorií představuje psychické týrání dítěte v rámci vyhocené rozvodové situace a sporu o dítě. Za týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte považujeme jakékoliv nenáhodné, preventabilní (tzn. lze mu předcházet), vědomé jednání rodiče, vychovatele nebo jiné osoby vůči dítěti, jež je v dané společnosti nepřijatelné nebo odmítané a jež **poškozuje tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte, případně způsobuje jeho smrt** (Dunovský, Dytrich, Matějček, Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě; 1995).

Syndrom CAN tedy zahrnuje takové formy zacházení s dítětem, které vedou k závažnému narušení až trvalému poškození vývoje, osobnosti, mezilidských vztahů a sebehodnocení dítěte. Dítě může být vystaveno jen jedné z forem syndromu CAN, častěji se ale jedná spíše o kombinaci více z nich, čímž se závažnost a hloubka traumatu zesiluje.

Ačkoliv syndrom CAN zahrnuje i formy týrání a zneužívání spáchané na dítěti jinou osobou, je smutný fakt, že největšímu riziku týrání, zneužívání a zanedbávání **jsou děti vystavené ve svých primárních rodinách**. Intenzita dopadu syndromu CAN na zdravý vývoj dítěte je umocněna skutečností, že většina forem spadajících do syndromu CAN je vázaná přímo na rodinné prostředí a **nositeli traumatizace dítěte jsou tak nejčastěji jeho rodiče či jiné blízké osoby**. Mnohé děti jsou do okolností týrání či zneužívání uvřezné již v poměrně raném věku, v době, kdy jsou ještě plně či z větší části odkázané na péči rodičů a jsou na nich citově závislé. V důsledku toho se setkáváme také s tím, že pocit bezpečí a jistoty je u těchto dětí natolik oslaben, že se bojí přijít i o svou dysfunkční rodinu, ačkoliv ta je zároveň zdrojem jejich utrpení.

Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte zůstává i nadále závažným nežádoucím jevem vyskytujícím se také v naší společnosti. Následky tohoto syndromu mají zásadní nepříznivý dopad na zdravý vývoj dítěte, na vývoj a integraci jeho osobnosti, sebehodnocení, stejně jako na jeho začlenění do interpersonálních vztahů. Zasaženy jsou

tak všechny základní oblasti zdravého rozvoje jedince. Závažnost důsledků syndromu CAN navíc umocňuje skutečnost, že výskyt syndromu CAN ovlivňuje nejenom samotné dítě, ale má negativní dopad na fungování celého rodinného systému jako celku. Zejména násilí v rodině si žádá dlouhodobou péči pro jednotlivé členy, ale i o rodinu jako systémový celek; jedině tak lze dosáhnout ozdravení rodinných struktur a fungování rodiny.

I. FYZICKÉ A PSYCHICKÉ TÝRÁNÍ

FYZICKÉ TÝRÁNÍ představuje záměrné ubližování dítěti, volbu nepřiměřeně bolestivých a zraňujících trestů, nepřiměřeně časté nadužívání fyzických trestů, neúměrně tvrdé trestání vzhledem k míře „prohřešku“ dítěte. O týrání hovoříme v těch případech, kdy se neadekvátní trestání dítěte stává převažujícím výchovným prostředkem či kde je fyzického násilí užito sice ojediněle, ale s nadměrnou brutalitou. Podstatu fyzického týrání naplňuje i pasivní chování v podobě nezabránění takovému ubližování. V mnoha případech totiž netýrající rodič o hrubém zacházení s dítětem ví, a přesto neučiní žádné efektivní kroky na jeho ochranu.

Fyzické týrání dětí je typicky vázáno přímo na prostředí primární rodiny.

Fyzické týrání má formu aktivní a pasivní.

MEZI AKTIVNÍ FORMY FYZICKÉHO TÝRÁNÍ PATŘÍ:

- nepřiměřené bití rukou, údery pěstmi
- bití různými nástroji
- kopání do dítěte
- způsobení bodných, řezných a sečných ran
- záměrné popálení dítěte např. cigaretou, zapalovačem; záměrné opaření dítěte
- nepřiměřené použití vody – topení dítěte, trestání dítěte stříky, sprchováním, poléváním
- svazování dítěte
- škrcení a dušení
- vytrhávání vlasů – cloumání dítětem za vlasy
- silné třesení – zejména s kojencem
- otravy jedy a chemikáliemi
- a další

PASIVNÍ FORMY FYZICKÉHO TÝRÁNÍ zahrnují nedostatečné uspokojení nejdůležitějších potřeb dětí – opakující se nedostatek jídla, tekutin, tepla, nepečování o dítě, zásadní opomenutí v péči o dítě a další.

V důsledku fyzického týrání mohou mít děti na těle různé modřiny, a to i různého stáří (různá intenzita, různé zbarvení modřin). Tyto modřiny mohou být na méně obvyklých místech, např. na zádech. Ne každá modřina je ale signálem o fyzickém násilí na dítěti. Modřiny je proto třeba posuzovat s přihlédnutím k faktu, že mnohé modřiny na těle dětí mohou vznikat i při hrách a sportu. Pozornost mohou dále poutat popáleniny na těle dítěte, např. malé kruhové popáleniny (od cigaret); stopy na rukou po spoutání dítěte (na zápěstí), bodné rány od nůžek; u některých fyzicky týraných dětí lze odborným vyšetřením odhalit i zlomeniny, někdy i různého stáří, či poranění vnitřních orgánů.

Česká výchova je stále velmi trestající a založená především na užívání tzv. negativních výchovných prostředků (trest, sankce, zákazy, posměchy...) na úkor prostředků pozitivních a rozvíjejících (odměna, pochvala, uznání, společný zážitek...). Nadále v naší kultuře převládá vysoká tolerance k fyzickým trestům.

Fyzickým týráním mohou být ohrožené děti od nejtělejšího věku, dokonce kojeneckého a batolecího. Jedná se o věk, kdy dítě ještě nemůže cíleně a vědomě „zlobit“ a kdy se jednoznačně jedná o selhání dospělé (týrající) osoby, nejčastěji v roli rodiče (otec, matka; vlastní i nevlastní). U starších dětí jsme se v Dětském krizovém centru nejednou setkávali s tím, že rodič cíleně **konstruoval záminku**, aby „mohl“ dítě potrestat a aby situace vyzněla tak, že je to „vina dítěte“. Takovou záminkou byly třeba nesplnitelné příkazy – udělat gymnastický most a vydržet v této náročné poloze 20 minut; přijít ze školy v přesně danou hodinu – ale autobus přijížděl tak, že to dítě nemohlo stihnout; modlit se v noci 4 hodiny v kuse a neusnout aj. Pokud dítě „selhalo“, následovalo kruté fyzické trestání.

Pokud se podíváme na fyzické týrání z hlediska pohlaví dítěte, nenacházíme zde výraznější rozdíl a **fyzicky týraní jsou v podobné míře chlapci i dívky**.

I u fyzického týrání, podobně jako u jiných forem syndromu CAN se setkáváme **s rizikem transgeneračního přenosu** a opakování podobného vzorce chování dospělých k dětem ve vícero generacích. Příkladem může být situace chlapce, který byl matce odebrán pro fyzické týrání, kterého se na něm matka dopouštěla, a byl svěřen do péče maternální babičky. Později vyšlo najevo, že babička chlapce taktéž fyzicky týrala a že v minulosti týrala svoji dceru – tedy matku chlapce.

Pokud jde o **nositele agrese v rodině**, ukazuje se, že děti mohou být týrané stejně tak otci, jako matkami, a že i matky jsou schopné své děti týrat opravdu brutálními formami a po dlouhou dobu. Ojediněle dochází k týrání dítěte dokonce ze strany obou rodičů.

U fyzického týrání se častěji než např. u sexuálního zneužívání setkáváme s **pasivní spoluúčastí** druhého rodiče, který o týrání dítěte ví, a přesto nečiní žádné aktivní kroky na jeho ochranu a zajištění bezpečí dítěte. V některých případech se jedná o již zcela rezignující oběti domácího násilí, kdy je i tento submisivní rodič obětí fyzického násilí v rodině.

PSYCHICKÉ TÝRÁNÍ je souborem nežádoucích způsobů zacházení s dítětem, které vede k narušení jeho zdravého, harmonického vývoje, narušení všestranného rozvoje osobnosti či ke snižování hodnoty a společenského stavu dítěte.

Psychické týrání je neoddelitelným doprovodným jevem všech ostatních forem týrání dítěte. Nelze si představit dítě fyzicky týrané či sexuálně zneužívané, u něhož bychom neshledali závažný dopad též v oblasti psychiky dítěte.

Psychické týrání existuje i ve své samostatné podobě jako stěžejní způsob nepříznivého zacházení s dítětem. Řadíme sem nejružnější formy nadávání dítěti, ponižování dítěte, izolování dítěte, citové odmítání dítěte, nadměrné zatěžování dítěte neadekvátními povinnostmi, péčí o domácnost a sourozence, ale také nadměrná očekávání a ctižádost rodičů či tlak na školní výkon překračující schopnosti dítěte.

Psychické týrání zahrnuje slovní útoky na sebevědomí dítěte, ponižování, zavrhování dítěte, hrubé citové odmítání a/či nedostatečný zájem o dítě, vystavování dítěte závažným domácím konfliktům, podrývání sebedůvěry a sebevědomí opakovaným urážením a podceňováním; kladení nepřiměřených nároků na dítě; požadování věku nepřiměřených úkolů a povinností; nadměrné zatěžování dítěte domácími pracemi a povinnostmi v rozsahu, který poškozuje zdravý vývoj dítěte; opakované hrubé ponižování dítěte, opakující se nadávání dítěti, snižování jeho hodnoty, urážení dítěte, zacházení s dítětem bez respektu.

KDO MŮŽE BÝT FYZICKY / PSYCHICKY TÝRANÝ?

- dítě již od nejútlejšího věku, dokonce kojeneckého; dívky i chlapci
- jedno dítě z rodiny
- více dětí z rodiny – sourozenci

KDO MŮŽE DÍTĚ FYZICKY / PSYCHICKY TÝRAT?

- nejčastěji někdo přímo z rodiny, člen rodiny – biologický rodič, nevlastní rodič, prarodič
- někdo, koho dítě dobře zná a kdo má možnost být s dítětem o samotě – např. nový partner rodiče

K fyzickému týrání dochází nejčastěji v rámci rodiny, tj. ze strany nejbližších osob.

KDE A KDY MŮŽE K FYZICKÉMU A PSYCHICKÉMU TÝRÁNÍ DOCHÁZET?

- kdekoliv a kdykoliv v prostředí domácnosti, v níž dítě žije
- mimo domov – v kůlně, garáži, na chatě, na zahradě...

JAK MOHOU DĚTI REAGOVAT NA FYZICKÉ A PSYCHICKÉ TÝRÁNÍ

- změnami obvyklého chování, např. náhlou uzavřeností vůči druhým či neobvyklou otevřeností vůči druhým; smutkem, pocity neštěstí, návratem k chování odpovídajícímu mladšímu věku, uzavřeností, stažením se do sebe, tvrdohlavostí, přílišnou aktivitou, neklidem
- nápadnými úlekovými reakcemi např. na nečekaný hlasitý zvuk, na nečekaný pohyb nějaké osoby, např. když někdo náhle vstane, natáhne ruku aj. Setkat se lze např. s nápadným přikrčením dítěte, ztuhnutím, zakrýváním si hlavy rukama, snahou schovat se u někoho v náručí aj.
- týrané děti mohou být nápadně tiché, až „neviditelné“ ve svém chování; úslužné, nápadně způsobné, snažící se maximálně vyhovět (strategie, jak nepopudit útočníka)
- potřebou nadměrně se oblékat; neochotou převlékat se před druhými, např. převlékání se na tělocvik ve společné šatně; neochotou svlékat se před druhými, např. doma před koupáním... s cílem zakrývat na svém těle stopy po fyzickém týrání (modřiny, rány, popáleniny)
- nejistotou, sníženým sebehodnocením, neprůbojností, pasivitou

Fyzické (a psychické) týrání, zejména pokud k němu dochází ze strany nejbližších osob, kontaktní formou, dlouhodobě, může způsobit závažnou formu traumatizace dítěte a závažným způsobem negativně ovlivnit psychický, emoční i sociální vývoj dítěte s rizikem celoživotních následků.

Proto je třeba vždy citlivě reagovat na jakékoliv sdělení dítěte o jeho možném fyzickém či psychickém týrání, stejně jako na jakékoliv náznaky a signály, které dítě vysílá a které

mohou vést k obavě z jeho týrání. **Každé podezření je potřeba odborně posoudit a také vhodnými postupy zabránit v jeho možném pokračování.**

FYZICKÝM A PSYCHICKÝM TÝRÁNÍM DĚTI TRPÍ!

JE ZAPOTŘEBÍ SI UVĚDOMIT, JAK PROBLEMATIKU ŘEŠÍ DALŠÍ INSTITUCE A JAKÝM ZPŮSOBEM JSOU UPRAVENY JEJICH POSTUPY

- pro školské instituce je platné Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT, č.j. 21291/2010-28, příloha č. 5 – Syndrom CAN)
- pro zdravotnická zařízení je platný postup upravený ve Věstníku MZ č. 10/2005 – Postup lékařů primární péče pro podezření ze syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (syndrom CAN)

Včasným zachycením ohroženého dítěte lze mnohým následkům předejít.

K včasnému zachycení ohroženého dítěte můžete přispět i Vy.

II. SEXUÁLNÍ NÁSILÍ NA DĚTECH

Sexuální zneužívání je součástí **syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte.**

Sexuálním zneužíváním dítěte se podle usnesení Rady Evropy (1992) rozumí **nepatřičné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu, činnosti či chování.** Zahrnuje jakékoliv využití dítěte pro navození vzrušení či uspokojení sexuálních potřeb zneuživatelé a vystavení dítěte takovému chování, které tento cíl sleduje; jakékoliv sexuální dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoliv, komu je dítě svěřeno do péče, nebo kýmkoliv, kdo se s dítětem dostal do nějakého kontaktu. Takovou osobou může být např. rodič, prarodič, jiná příbuzná osoba, rodinný známý nebo cizí osoba. Sexuální zneužívání se dělí na **bezdotykové a dotykové.** Kontaktní podobu mají mnohé sexuální hry, osahávání dítěte, manipulace v oblasti erotogenních zón, znásilnění, incest apod. K bezkontaktním formám sexuálního zneužívání patří např. exhibice, pornografie, sexuální aktivity dospělých před dětmi aj.

Rádi bychom upozornili, že i bezkontaktní formy sexuálního zneužívání dětí jsou **trestné.** Ne každý si tuto skutečnost uvědomuje. I tyto **bezkontaktní formy mohou mít závažný dopad na prožívání dítěte a mohou negativně ovlivnit jeho psychický a psychosexuální vývoj.**

KDO MŮŽE BÝT ZNEUŽITÝ?

- **kterákoliv dívka či kterýkoliv chlapec**, a to bez ohledu na věk – **POZOR**, *sexuálně zneužívané mohou být děti již v předškolním a dokonce i kojeneckém a batolecím věku, kdy vyhledávají fyzický kontakt, jsou bezprostřední, mazlivé, nekritické k dospělým, snadno zmanipulovatelné*
- jedno dítě z rodiny
- více dětí z jedné rodiny – sourozenci
- více dětí v rámci širší rodiny (bratřenci a sestřenice)
- více dětí z různých rodin
- jedno i více dětí v rámci sportovního oddílu, kroužku, letního tábora apod.
- každé dítě, které se již samostatně pohybuje v kyberprostoru
- do rizikové skupiny patří také děti s disharmonickým vývojem, odbrzděné v chování, s tendencí k prostupu do oblastí uspokojování potřeb, inklinující k rizikovému chování, s příklonem k sociálně nežádoucímu chování
- děti se sníženými sociálními dovednostmi
- děti s handicapem, a to pro svoji větší závislost na pečující osobě, bezbrannost, potřebu zajišťování hygieny i ve vyšším věku apod.

KDO MŮŽE DÍTĚ ZNEUŽÍVAT?

- děti bývají častěji zneužívané muži, v posledních letech ale zaznamenáváme nárůst případů sexuálního zneužívání dětí i ženami
- nejčastěji někdo přímo z rodiny, člen rodiny, člen širší rodiny; jeden z rodičů, ojediněle i oba rodiče; otec i starší bratr, strýc, děda apod.
- někdo, koho rodina dobře zná; známý rodiny; soused; vedoucí zájmové či sportovní aktivity aj.
- někdo, koho rodič nezná, ale zná ho dítě; starší sourozenec kamaráda dítěte; spolužák z jiné třídy; někdo na internetu...
- někdo zcela cizí; tedy osoba, kterou neznají rodiče a do okamžiku zneužití ji neznalo ani dítě (i v kyberprostoru...); při kontaktních formách s rizikem užití větší brutality (znásilnění dítěte)
- v naprosté většině případů (cca 90 %) **děti zneužívají tzv. nedelegantní pachatelé, u nichž se sexuologickým znaleckým posudkem nepotvrdí žádná deviace!** Z toho plyne, že negativní znalecký posudek nelze vykládat pouze ve smyslu „nestalo se“! Důvody, které vedou nedelegantní pachatele ke zneužití dítěte se více týkají „využití dítěte jako náhradního objektu“, osobnostní struktury pachatele, nezdrženlivosti, impulzivity, úrovně morálního vývoje, oslabení složky sebekontroly a kontroly uspokojování svých potřeb ve smyslu „já chci = já můžu“. Podílet se může také transgenerační přenos a zkušenost s vlastním sexuálním zneužitím

- v dětství. Pedofilní jedinci ve většině případů nezneužívají svoje vlastní děti
- děti mohou být sexuálně zneužívány v rodinách zatížených i jinými sociálně patologickými jevy – např. domácím násilím, závislostí na alkoholu či psychoaktivních látkách, ale také v rodinách, které se navenek jeví jako „spořádané, funkční rodiny“
- pachatelé sexuálního násilí na dětech jsou jedinci napříč všemi úrovněmi vzdělání, všech socioekonomických úrovní i profesí; profese či míra úspěchů v životě v tomto smyslu nemůže být považována za protektivní faktor

KDE MŮŽE KE ZNEUŽÍVÁNÍ DOCHÁZET?

- kdekoliv mimo domov, na zahradě, na ulici, v kůlně, v garáži, v autě, v lese...
- v domácnosti dítěte či zneuživatelé
- u kohokoliv doma, v bytě, na chatě, na návštěvě...
- na sportovních, zájmových aktivitách, na soustředěních, na táborech...
- ve veřejných prostorách, na veřejných toaletách, v šatnách plaveckých bazénů...
- v kyberprostoru, na sociálních sítích – v prostředí internetu, tj. prostřednictvím počítače či mobilního telefonu, a to nejen zneužitého dítěte, ale i jeho kamaráda; prostřednictvím obnažování se před webkamerami a/či zasíláním intimních fotografií dítětem i zneuživatelé (ztopořený penis, ejakulace) aj.

JAKÝMI FORMAMI MŮŽE BÝT DÍTĚ ZNEUŽITÉ?

- bezkontaktními:** pozorování obnaženého dítěte, fotografování obnaženého dítěte, obnažování se před dítětem; prostřednictvím internetu – „sexuálním predátorem“
- kontaktními:** osahávání a/či líbání dítěte na intimních místech, požadavek, aby se dítě dotýkalo intimních míst zneuživatelé; orální, anální, vaginální styk
- komerčními:** s cílem zisku; komerční sexuální zneužívání může probíhat formou kontaktní i bezkontaktní

FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ MÍRU NÁSLEDKŮ:

- věk dítěte při zahájení sexuálního zneužívání
- míra užitého násilí a brutality
- intenzita pocitu bezmoci na straně dítěte
- počet atak zneužití a celková délka, po jakou je dítě zneužíváno
- těsnost vztahu a citové vazby dítěte ke zneuživateli
- osobnost dítěte a pro něj typické formy reagování na psychickou zátěž, kapacita vyrovnávacích mechanismů dítěte
- reakce nejbližšího okolí na odtažení závažných skutečností o sexuálním zneužívání dítěte

- způsob, jakým je vedeno šetření a vyšetřování, míra sekundární viktimizace (tj. druhotného psychického zraňování oběti) a systémového týrání dítěte (týrání systémem vytvořeným na ochranu dětí – nevhodnými přístupy a chybným rozhodováním)
- dostupnost a kvalita následné odborné péče, včasnost zahájení následné péče

UTAJOVÁNÍ JE TYPICKÝ JEV, KTERÝ DOPROVÁZÍ SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ DĚTÍ. Mnohé děti se se zneužíváním buď nesvěří vůbec, nebo se svěří až po delší době od zahájení zneužívání či v pozdějším věku.

Někteří rodiče mohou být zaskočení a znejistěni tím, že jim jejich dítě o zneužití neřeklo dříve a oni neměli možnost je ochránit. **Utajování není chyba ani selhání dítěte, je to typická reakce na zneužití. Utajování není chyba ani selhání rodičů. Děti vidí a prožívají situaci jinak než dospělí.** Z pohledu dětí existuje mnoho důvodů, proč se se sexuálním zneužíváním nesvěří (obava z reakce okolí; ostych a stud; obava z pomsty zneuživatelé; protichůdné pocity dítěte, vnitřní zmatek; absence vhodných slov pro popsání toho, co se odehrávalo; nerozpoznání toho, že jde o sexuální zneužívání; obava z rozpadu rodiny; obava ze ztráty lásky rodiče...). Leckdy se zneužívané děti **nechtějí se svým traumatizujícím zážitkem svěřovat nikomu blízkému z rodiny** – blízkost vztahu totiž může prohlubovat míru studu, ostychu, ochranné tendence, obavy z reakce nejbližších aj.

Matky sexuálně zneužitých dětí byly v dětství (statisticky významně) častěji samy obětí sexuálního zneužívání!

Pro komplexní posouzení míry rizika pro ohrožené dítě je třeba **mapovat také reakci nezneužívajícího rodiče a podle toho volit následné řešení, míru intervencí zvnějšku a míru kontroly nad rodinou.**

REAKCE NEZNEUŽÍVÁJÍCÍHO RODIČE:

- Věří dítěti, podporuje jednoznačně své dítě, činí jasná opatření v jeho prospěch a pro jeho bezpečí. Chrání dítě.
- Věří dítěti, ale vinu za zneužití svaluje na dítě; „tys ho sváděla...“ Chrání spíše zneuživatelé.
- Nevěří dítěti, přiklání se jednoznačně na stranu zneuživatelé; „to by nikdy neudělal...“. Chrání zneuživatelé.
- Střídá období podpory dítěte a podpory zneuživatelé, zažívá vnitřní chaos, je nekonzistentní ve svém postoji.

- Verbalizuje podporu dítěti, ale konkrétním jednáním podporuje zneužívatele. Chrání zneužívatele, sebe. Může se týkat také počáteční fáze „přijímání“ této závažné skutečnosti.
- Nebere vážně sdělení dítěte, bagatelizuje či popírá možnost sexuálního zneužití dítěte, ačkoliv o něm ví. Chrání zneužívatele, sebe. Může se týkat také situace, kdy rodič byl v dětství sám zneužíván a nemá toto trauma zpracované, potřebuje chránit sebe a utajované vlastní zneužívání v dětství.

Pokud se dítě svěří se sexuálním zneužitím, vezme své sdělení někdy zpět kvůli následkům, které přináší. Může ho vylekat množství starostí, které svým sdělením „způsobilo“, smutek rodiče, změna celkové atmosféry v rodině, hovory o možném odsouzení pachatele, vyjádřená nedůvěra ve sdělení dítěte, strach z vyšetřování, strach z naplnění pohrůzek od zneužívatele. Děti umí být velmi ochranné, zejména pokud cítí, že rodiče jsou informacemi o jeho zneužití příliš zasaženi; přestanou o věci hovořit, aby rodiči neublížovaly, aby nikomu „nepřidělavaly další starosti“.

Odvolání původního sdělení (výpovědi) dítětem vás může zmást a znejistět. Může pro vás znamenat také velkou úlevu a může vás vést k mylnému výkladu, že si dítě „vše vymyslelo“. Proto i v případě odvolání výpovědi dítětem je třeba, aby dítě podstoupilo odborné vyšetření! Pamatujte, že bez odborného vyšetření **nemůžete spolehlivě rozpoznat, zda ke zneužívání docházelo či nikoliv**. Pouze přímé dotazování se dítěte na vyhodnocení míry rizika jeho ohrožení nestačí!

Nedopusťte situaci, že je konkrétní dítě skutečně zneužívané, dokázalo se někomu svěřit a v konečném důsledku není ochráněno před dalšími atakami! Mnohé děti si po promarněném pokusu o odtajnění již podruhé netroufnou o traumatizující situaci s kýmkoliv hovořit. Zmařený pokus o odtajnění může u dítěte výrazně posílit jeho pocit bezmoci a neřešitelnosti takové situace. Pokud dojde k odtajnění zneužívání a řešení není dotaženo do konce, zneužívatele to může posílit v pocitu beztrápnosti a nepostižitelnosti, a v důsledku toho se stává, že bude ve zneužívání dítěte pokračovat, a to leckdy závažnější formou, než činil doposud.

Dítěti může ubližovat i **tzv. překračování hranic intimity**. To jsou situace, kdy nejde přímo o sexuální zneužívání, ale které jsou za hranou toho, co je v naší společnosti běžné či co je dítěti ještě příjemné (např. nahota dospělého před starším dítětem; společné koupání rodiče se starším dítětem; líbání dítěte na ústa; oplzlé řeči před dítětem; nechávání pornografických materiálů v prostorách dostupných dítěti; vstupování staršímu dítěti do koupelny a další).

JAK MOHOU DĚTI REAGOVAT NA SEXUÁLNÍ ZNEUŽITÍ

- změnami obvyklého chování, např. náhlou extroverzí, introverzí, smutkem, pocity neštěstí, návratem k chování odpovídajícímu mladšímu věku, uzavřeností, stažením se do sebe, tvrdohlavostí, přílišnou aktivitou, neklidem
- nespavostí, pomočováním (denním i nočním), manipulací s výkaly, okusováním nehtů
- roztěkaností, nepozorností, chaosem ve věcech
- nápadnými změnami ve vztahu ke konkrétní osobě, např. strachem, vyhýbáním se, odmítáním kontaktu, návštěv či pobytu u dané osoby, nevráživostí, projevy nepřátelství
- změnami postojů a vystupování, např. přemoudřelostí, demonstrací zralosti
- útěky, krádežemi, agresivním chováním
- sexualizovaným chováním ve hře, v kresbě, sexuálním experimentováním v interakci s jinými dětmi
- otázkami po sexuální orientaci (...jsem homosexuál? – v důsledku zneužití osobou stejného pohlaví)
- sebepoškozováním, hovory o sebevraždě
- experimentováním s alkoholem, drogami

Mezi typické následky sexuálního zneužívání patří především posttraumatická stresová porucha, ale také disharmonický vývoj osobnosti, úzkostné a depresivní poruchy, narušené sebepojetí, narušený vztah k lidem. V důsledku zneužití se u dětí setkáváme se sebepoškozováním a rozhodně nelze podceňovat zvýšené riziko suicidálního jednání.

Sexuální zneužívání může ovlivnit a/či urychlit psychosexuální vývoj dítěte. Některé děti v důsledku sexuálního zneužívání **masturbují**. Na druhou stranu masturbují i mnohé nezneužívané děti, a to leckdy již od předškolního věku a každou masturbaci nelze automaticky považovat za přímý důkaz sexuálního zneužívání dítěte. Nicméně děti excesivně a/či nutkavě masturbující by měly podstoupit odborné vyšetření, mimo jiné i proto, zda nedochází k jejich **sexuálnímu zneužívání**.

Sexuálně zneužívané děti mohou také zkoušet opakovat to, co jim bylo zneužívatelem činěno a mohou se podobně chovat k jiným dětem – mohou s druhými dětmi **sexuálně experimentovat**. Na druhou stranu nelze automaticky každé sexuální experimentování považovat za přímý důkaz sexuálního zneužívání dítěte. Posoudit to může odborný pracovník/psycholog, pedopsychiatr.

Nezneužívajícího rodiče je třeba vést k tomu, aby NIKDY nekonfrontoval své dítě se zneužívatelem! Taková situace by pro zneužívané dítě představovala nadměrnou psychickou zátěž a vůbec není jisté, že to, co by se rodič touto cestou dozvěděl, by byla skutečně pravda.

Dále je třeba omezit počet rozhovorů s dítětem týkajících se okolností a průběhu jeho sexuálního zneužívání. Takové rozhovory jednak dítě psychicky velmi zatěžují a při jejich nešetrném vedení mohou dítě i sekundárně traumatizovat. Opakováním rozhovoru se ale také mění jeho forma i obsah, stejně jako emoční projevy dítěte, a to může negativně ovlivnit vyšetřování dítěte PČR či soudními znalci při posuzování věrohodnosti/nevěrohodnosti výpovědi. Proto je také na místě poučit vždy rodiče o tom, aby s dítětem na téma jeho zneužití doma pokud možno do detailů nehovořili a aby se na místo zjišťování podrobností o průběhu zneužívání soustředili na vyjadřování emoční podpory dítěti.

Je-li zneužívatelem dítěti citově blízká osoba, může pro vás být matoucí skutečnost, že mnohé děti **nezauímají ke zneužívateli jednoznačně negativní a odmítavý postoj**, ale jejich vztah se nese spíše v dimenzích ambivalentního vztahu. Stejně tak se ukazuje, že děti většinou neprahnou po trestněprávním řešení případu a odsouzení pachatele (to bývá satisfakce důležitá zejména pro dospělé v okolí dítěte). Pro děti je důležité, že/zda sexuální násilí skončilo a zda se mohou cítit v bezpečí, ochráněné a požívající v této věci důvěry v jejich sdělení. Hodnotit proto správně pravděpodobnost sexuálního zneužití dítěte právě podle jeho vztahu k pachateli může být zavádějící. Se zjevnou hostilitou dítěte ke zneužívateli se setkáváme až u starších dětí (pubescentů, adolescentů) a v těch případech, kdy se nejednalo o intrafamiliární zneužívání.

ZKUŠENOST DĚTSKÉHO KRIZOVÉHO CENTRA UKAZUJE, ŽE PRO DĚTI NENÍ TYPICKÉ PODÁVAT SPONTÁNNĚ FALEŠNOU VÝPOVĚĎ. Pokud k falešnému obvinění dochází, činí tak v naprosté většině případů dospělá osoba (rodič, prarodič, partner/ka rodiče aj.) a ti se pak snaží k falešnému sdělení zmanipulovat i dítě. Dovolíme si upozornit, že **MNOHEM ČASTĚJI JE DĚTEM CHYBNĚ NEVĚŘENO, NEŽ CHYBNĚ VĚŘENO!** Počet falešných sdělení ze strany dětí je odhadován na 5 %. Mnohem častější je falešné obvinění sdělované dospělou osobou z okolí dítěte.

V SOUVISLOSTI S FALEŠNÝMI SDĚLENÍMI UPOZORŇUJEME TAKÉ NA JEJICH RŮZNÉ PODOBY:

- **Falešné obvinění dospělou osobou**, častěji matkou, ale také otcem, prarodičem; typicky v kontextu předrozvodového, rozvodového či porozvodového sporu o děti a/či majetek, v návaznosti na příchod nového partnera u druhého rodiče.
- **Falešné obvinění dítětem – jak již bylo uvedeno, děje se zřídka**; leckdy v souvislosti s jinými formami ohrožení dítěte – fyzickým, psychickým týráním, nepřijetím nového partnera rodiče ve společné domácnosti apod. – má vlastně na straně dítěte význam „volání o pomoc“.
- **Falešné popření skutku dítětem** – považujeme za velmi závažné, neboť často vede k dojmu „že teď dítě konečně řeklo pravdu“. Je zde vysoké riziko pro dítě, že míra jeho ohrožení bude bagatelizovaná, že policie zastaví vyšetřování a nikdo nebude dbát na potřebu ochránit dítě! Zastavení vyšetřování policií či soudem může mít souvislost i s tím, jak je případ nahlížen v rámci opatrovnických řízení a zneužívanému dítěti může být uložena povinnost styku se zneužívajícím rodičem. Jak již bylo uvedeno, vznesené a zastavené podezření nevede k trvalému zastavení zneužívání dítěte, ale spíše k posílení pocitu nepostižitelnosti ze strany zneuživatele a pokračování či obnově atakování dítěte.
- **Falešné popření skutku rodičem** – rodič o sexuálním zneužívání dítěte ví, přesto tuto skutečnost odmítá stvrdit, a chrání tak zneuživatele.
- **Chybné obvinění** – rodič nesprávně vyhodnotí signály a projevy dítěte a je přesvědčen, že ke zneužití došlo; stává se také v souvislosti s vlastním traumatem rodiče v jeho dětství, které vede ke zvýšené senzitivitě na různé signály dítěte a mylné interpretaci situace. Není zde záměr falešného nařčení.

Upozorňujeme také na to, že výrok soudu „zproštěn pro nedostatek důkazů“ neznamená potvrzení nevin, ačkoliv to tak obžalovaný může deklarovat!

CO POTŘEBUJÍ SEXUÁLNĚ ZNEUŽITÉ DĚTI?

- přijetí jejich sdělení okolím, vyjádření důvěry v jejich sdělení
- velkou emoční podporu a ocenění za odtažnění sexuálního zneužívání
- korektní, otevřené, pravdivé zacházení
- vědět, co se bude dít dál, co ho čeká, co bude probíhat
- minimalizovat počet rozhovorů na téma sexuálního zneužití na nezbytnou míru
- přípravu na emočně náročné úkony – výslech na policii, vyšetření soudním znalcem, přípravu na návštěvu gynekologie apod.

- emoční stabilitu lidí kolem sebe, „nevyděšené“ lidi
- zajištění ochrany před dalšími atakami, před potrestáním pachatelem za odtajnění, před zastrašováním, pokud bude vypovídat
- neztratit zcela kontrolu nad celou situací, cítit se respektované
- co nejdříve vstoupit do odborné péče

Sexuální zneužívání, zejména pokud k němu dochází ze strany nejbližších osob, kontaktní formou, dlouhodobě, může způsobit závažnou formu traumatizace dítěte a závažným způsobem negativně ovlivnit psychický, emoční i sociální vývoj dítěte s rizikem celoživotních následků. Proto je třeba vždy citlivě reagovat na jakékoliv sdělení dítěte o jeho možném sexuálním zneužívání, stejně jako na jakékoliv náznaky a signály, které dítě vysílá a které mohou vést k obavě z jeho sexuálního zneužití. **Každé podezření je potřeba odborně posoudit a také vhodnými postupy zabránit v jeho možném pokračování.**

SEXUÁLNÍM ZNEUŽITÍM DĚTI TRPÍ!

VĚNUJTE POZORNOST NÁSLEDUJÍCÍM DOKUMENTŮM, PODLE KTERÝCH POSTUPUJÍ DALŠÍ INSTITUCE

- školské instituce postupují podle Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT, č.j. 21291/2010-28, příloha č. 5 – Syndrom CAN)
- zdravotnická zařízení postupují dle Věstníku MZ č. 10/2005 – Postup lékařů primární péče pro podezření ze syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (syndrom CAN)

VČASNÝM ZACHYCENÍM OHROŽENÉHO DÍTĚTE LZE MNOHÝM NÁSLEDKŮM PŘEDEJÍT. K VČASNÉMU ZACHYCENÍ OHROŽENÉHO DÍTĚTE MŮŽETE PŘISPĚT I VY.

Věnujte pozornost všem projevům dítěte a zkuste o nich uvažovat v širším kontextu sexuálního násilí. V případě pochybností neváhejte konzultovat situaci dítěte s dalšími odborníky viz KAPITOLA 5. KONTAKTY.

III. KONFLIKTNÍ, PŘEDROZVODOVÉ, ROZVODOVÉ A POROZVODOVÉ SITUACE V RODINĚ

Vyhrocené předrozvodové, rozvodové a porozvodové spory představují pro zdravý vývoj dítěte ohrožující situace. Rozvodový spor o dítě se týká období před rozvodem, v průběhu rozvodu i po rozvodu a leckdy trvá i řadu let. Délka konfliktní situace v rodině představuje jeden ze zásadních faktorů ovlivňujících zásadním způsobem míru následků. Může se jednat také o případy cílené manipulace dítěte proti druhému rodiči i jeho širší rodině a odmítání styků dítěte s rodičem, které mají původ především v osobní negativní zkušenosti dítěte s chováním rodiče (rodič domácí agresor, rodič závislý na alkoholu či drogách; rodič nerespektující potřeby dítěte aj.).

Vyhrocený spor o dítě představuje dnes velmi rozšířenou a společností do značné míry tolerovanou formu psychického přetěžování až týrání dítěte. Závažnost této formy spočívá především v tom, že na rozdíl od ostatních forem syndromu CAN není její závažnost plně nahlížena a leckdy není (chybně) za formu týrání ani považovaná, ačkoliv nepříznivý dopad na dítě, závažnost i hloubka traumatizace dítěte nabývají leckdy obdobné intenzity jako u psychického týrání.

ROZVOD (ROZPAD VZTAHU) ZAPŘÍČIŇUJE CITOVÁ ZRANĚNÍ, KTERÁ:

- brání rodičům v běžném fungování, mají zásadní vliv na jejich jednání, prožívání, na jejich vnímání a posuzování reality, na to, jak o věcech, situacích, lidech, životech i o sobě přemýšlí
- jsou silným **motivačním faktorem**, který vede k nežádoucímu jednání rodičů
- jsou často základem vyhrocených konfliktů a bojů, i vzájemné nevraživosti mezi rodiči
- „vyhazují rodiče“ ze sedla dobrého rodičovství!

Děti v rozpadajících se rodinách bývají typicky buď ponechány „osamělé“ ve vlastní nejistotě, co a jak bude dál, nebo jsou naopak zatahované do vyhrocených konfliktů mezi rodiči, jsou používány a zneužívány jako „nástroj“ boje a prostředek manipulace či pomsty druhému rodiči.

V mnoha případech není rozvod krátkodobou záležitostí. Při četnosti soudních jednání, odvolacích řízeních a protahování procesů může zasahovat značnou část dětství. Přitom právě dlouhodobost působení stresových faktorů zásadním způsobem ovlivňuje v negativním směru intenzitu i šířku následků.

KDY SE ROZVOD STÁVÁ TÝRÁNÍM

Rozvod je často prožíván jako obrovská ztráta, jako veliké životní zklamání, osobní prohra, selhání v očích svých i blízkých lidí; je to také ztráta jistoty, bezpečí, smyslu života; ztráta snů, nadějí, víry v někoho, víry v sebe... **Je to krutě těžké období pro zúčastněné dospělé a stonásobně krutější pro děti...**

Rozhovor s dítětem o rozvodu rodičů a budoucím uspořádání je nutné vést maximálně šetrně a s vědomím, že odpovědi dítěte na přímé otázky mohou daleko více odrážet manipulaci a diktát rodiče než autentické postoje dítěte. Při zjišťování názoru dítěte je vhodné zdůraznit, že se jedná o komplexní posouzení situace a že názor dítěte je jen jedním z kritérií pro rozhodování tak, aby na dítěti neležela plná zodpovědnost za rozhodnutí. Pro dítě je velkou psychickou zátěží muset deklarovat, kterého rodiče preferuje v těch případech, kdy nemá samo vyhraněný názor a je stavěno před „neuskutečnitelnou“ nucenou volbu, ale i v těch případech, kdy se rodiče bojí. **Dítě může být následně za své sdělení rodičem dokonce trestáno či citově vydíráno, že nedeklarovalo postoj ve směru manipulace rodiče.**

OKOLNOSTI, KTERÉ NEJČASTĚJI POŠKOZUJÍ ZDRAVÝ VÝVOJ DĚTÍ:

CITOVÉ A EMOČNÍ DEFORMOVÁNÍ

- dítě „**nesmí mít rádo**“ oba rodiče
- dítě **nesmí zažívat autentické pocity**, musí přehodnotit minulost, začít ji jinak prožívat, musí jinak interpretovat vlastní zkušenost, nesmí věřit svým pocitům; dítěti je tak **bráněno v prožívání** v celé šíři a plasticitě emocionálního spektra; emocionalita přestává fungovat jako **vodítko**, jako nenahraditelný zdroj informací; dítě již nemůže věřit svým vlastním pocitům, už nemůže věřit samo sobě!

PSYCHICKÉ PŘETĚŽOVÁNÍ DÍTĚTE

- dítě je nadměrně **zatahováno do konfliktů** mezi rodiči, nadměrně informováno o podstatě sporů, pocitech, citových zraněních a křivdách rodiče
- dítě je stavěno do **role rozhodčího**, soudce mezi rodiči, rodič si **z dítěte dělá partnera**, tedy osobu, která rodiči pomůže nést jeho trápení“; snahou rodiče je získat dítě do koalice proti druhému rodiči
- dítě je **přítomno hádkám**, fyzickým útokům mezi rodiči
- budoucnost je pro dítě **nepředvídatelná**, neví, kdy u koho bude, jak dlouho

- rodiče si dělají z dítěte **prostředníka**, přenášejí na něj zodpovědnost za komunikaci, vyjednávání
- dítě je manipulováno, **popouzeno** proti rodiči
- dítě je **psychicky vydíráno**; „mám už jen tebe, musíš zůstat se mnou...“
- **dítě je nuceno k neuskutečnitelné volbě mezi rodiči**
- rodič ztratil zájem o své dítě

NARUŠENÉ VNÍMÁNÍ REALITY

- dezinterpretace minulých zkušeností a zážitků dítěte, vyznívajících až nyní negativně proti druhému rodiči, přepisování minulých – původně pozitivních zážitků s druhým rodičem do zážitků s negativním vyzněním; **dítě se pak nemůže spolehnout na svoji schopnost správně vnímat, prožívat a posuzovat realitu**
- do určitého momentu byli otec/ matka označováni za „dobré rodiče“, dítě je smělo mít rádo – náhle má minulé zážitky začít **prožívat jinak** = vzniká chaos, zmatek, nejistota, ztráta běžných způsobů fungování, **překroucení vzpomínek**
- falešné obviňování druhého rodiče z neadekvátního zacházení s dítětem – z týrání, zanedbávání, sexuálního zneužívání, z ohrožení nevhodným prostředím
- **dítě již nemůže užívat celý repertoár svých pocitů, postojů, názorů, vztahů pro posuzování reality**
- **dítě není o rozvodu informováno, neorientuje se v situaci, nerozumí např. nepřítomnosti rodiče (je mu říkáno, že „je v práci, v zahraničí...“), nechápe dělení majetku...**

NARUŠENÉ VZTAHY, VAZBY

- **omezení** sociálních vazeb a interakcí, ztráta vícero blízkých osob, dítě se náhle nesmí stykat se členy širší rodiny
- **přetržené** mohou být i kontakty se sourozenci, prarodiči
- **na dítě je kladen požadavek, aby okamžitě akceptovalo nové partnery rodičů**; změnu struktury rodiny; příliš brzký příchod nového partnera rodiče do rodiny, leckdy i příchod nových sourozenců (vlastních i nevlastních); **zmatení rolí, struktury rodiny**
- nepružnost styků, která nebere ohled na potřeby dětí, např. dítě má mít soustředění ve sportu, ale musí odjet o víkend k druhému rodiči; mohlo by jet na letní tábor, ale druhý rodič nesouhlasí s odkladem svého styku s dítětem...
- **dítě je nuceno do kontaktu s rodičem, který objektivně v rodičovské roli selhal (týral dítě, fyzicky napadl partnera...)**
- v přítomnosti rodiče smí cítit a projevit jen svoji polovinu, **druhou musí potlačit**

NEROVNOVÁHA V RODINNÉM SYSTÉMU

- do popředí se dostávají **potřeby rodičů**, pro dítě rodič náhle nemá kapacitu; ta je snížena vlastními emočními zraněními na straně rodičů
- rodina mohla být dlouhodobě plně funkční a bezproblémová, dítě změně **nerozumí**, nemá rozvinuté **mechanismy pro vyrovnání** se s takovou změnou

PODÍL OKOLÍ NA HROCENÍ SPORU

- **přátelé, rodina** – „nic mu nedej zadarmo!“
- **právní zástupci** – pokud užívají bezohledné praktiky, pokud zohledňují jen zájem „svého klienta“ (rodiče) a neberou v úvahu zájem dítěte; strategie využití všech cest k dosažení cíle
- **noví partneři rodičů**
- vlekllost soudních procesů, délka řízení, opravné prostředky – odvolání rodičů; podávání trestních oznámení na druhého rodiče
- **postavení práv rodičů nad zájem dítěte**

POPOUZENÍ PROTI RODIČI:

- **neúmyslné působení:** dítě samo vidí rodiče smutného, nešťastného, plačícího
- **úmyslné popouzení:** **drobné náznaky**, povzdechy, „nenápadné“ poznámky typu „raději nezvedej telefon“, až po přímou jasnou manipulaci
- **podsování nepravdivých sdělení dítěti**, jejich opakování
- **zkreslování skutečnosti a minulosti:** už dřív se o tebe nestaral/a; už dřív nám nedával/a žádné peníze, bil/a tě, zneužíval/a tě... neměl/a nás rád/; opustil/a nás
- **neadekvátní litování dítěte:** „chudáčku, musíš to u něj/u ní nějak vydržet, pak ti něco koupím...“
- **pěstování strachu v dítěti:** „když k němu půjdeš, už tě nevrátí domů ...“, „někdo musí jít s námi, aby nás nenapadnul...“

Vzájemné podrývání si autority nejvíc poškozuje dítě (nikoliv rodiče, proti kterému je podrývání jeho autority naměřeno!) a jednou se může obrátit proti popouzejícímu rodiči, pokud charakter dítěte, přijdou roky, kdy bude dítě těžko zvladatelné, naučí se mezi rodiči „bruslit“, obcházet jejich zákazy apod.

Čím konfliktnější je vztah mezi rodiči, tím jasnější a konkrétnější pravidla rodina potřebuje nastavit. Buďte rodičům maximálně nápomocni při vyjednávání dohod o podstatných záležitostech, motivujte rodiče ve vyhraněném konfliktním vztahu k tomu, aby si nechali soudně co nejkonkrétněji upravit okolnosti typicky vedoucí k prohlubování konfliktů – např. Vánoce, Velikonoce, jarní, letní a podzimní prázdniny, narozeniny dětí

apod. V zájmu dítěte požadujte co nejkonkrétnější vymezení v rozsudku v rámci soudních jednání, ve zprávách adresovaných soudu, případně v rámci role kolizního opatrovníka. **Přesně nastavená pravidla eliminují další a další konflikty mezi rodiči.**

V případě eskalace nevraživých vztahů a devastujícího dopadu na dítě je třeba rodiče otevřeně konfrontovat s tím, že je to přímý důsledek jejich jednání, že své dítě psychicky přetěžují, až týrají a (možná i nenávratně) poškozují. V této souvislosti je namístě jasně označovat původce ohrožení dítěte, a to jak odborníky a orgány sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), tak i soudy a vyvozovat z jednání rodiče potřebné následky!

Důležitou roli zde hraje včasnost doporučení a nastavených opatření. Dlouhodobě vyhocený konflikt mezi rodiči **vede k zakonzervování tohoto stavu**, k zakomponování vzájemné nevraživosti do osobnostní struktury rodiče, k další eskalaci vzájemné nenávisti, nevstřícnosti, nejednou i k mnohým účelovým trestním oznámením apod. Zastavit rozjetý vlak lze jen těžko! A to platí i pro rozhádané rodiče. Ani odborná péče v takových případech nemusí již být efektivní.

PROTO JE TŘEBA ZEJMÉNA V POČÁTKU ROZPADU RODINY APELOVAT NA RODIČE, ABY VYUŽÍVALI VHODNÉ CESTY KE STABILIZACI SITUACE – MEDIACI, PSYCHOLOGICKÉ PORADENSTVÍ, SPOLEČNÉ DOHODY, PSYCHOTERAPII A JINÉ, PŘIČEMŽ STĚŽEJNÍM ARGUMENTEM JE ZDE OCHRANA DÍTĚTE A JEHO OPRÁVNĚNÝCH ZÁJMŮ.

Láska rodiče k dítěti se pozná ne podle toho, o čem mluví, že by pro své dítě udělal, ale podle toho, **CO SKUTEČNĚ UDĚLÁ: nepohádá se; domluví se; vyjde vstříc druhému rodiči; zachová si k druhému rodiči alespoň neutrální vztah; neutopí se v křivdách; upřednostní potřeby svého dítěte před svými; přistoupí na kompromis; nebude zatvrzele trvat na svém řešení; někdy ustoupí, sleví ze svých představ a očekávání; reaguje pružně na to, co realita nese.**

JEŠTĚ NIKDY DÍTĚ TAK MOC NEPOTŘEBOVALO, ABY JEHO RODIČE DOKÁZALI BÝT MOUDŘÍ A OHLEDUPLNÍ, JAKO PRÁVĚ V DOBĚ ROZVODU A PO ROZVODU.

Rozvod rodičů – a především jejich konkrétní chování v tomto náročném období – **mohou být pro děti traumatem s celoživotními následky.**

ŠETRŇÝ ROZVOD:

ROZVOD MŮŽE PROBÍHAT V REŽII PRO DÍTĚ MAXIMÁLNĚ ŠETRŇĚ A NEMUSÍ HO ZÁKONITĚ POZNAMENÁVAT! Samotná režie a míra dopadu je především v rukou rodičů a nevyřeší ji za ně ani právní zástupci, ani soudy, ani policie.

Z hlediska zdravého psychického vývoje představuje pozitivní citová směna, stabilní rodinné prostředí, zažívání pocit bezpečí, citová saturace dítěte a důvěra v dospělého člověka základní podmínky rozvoje zdravé osobnosti každého dítěte.

ROZVOD ŠETRŇÝ K DÍTĚTI:

- při rozpadu rodiny potřebuje dítě o to více cítit bezpečí; rodiče nesmí svým chováním pocit bezpečí, jistoty a zázemí ještě oslabovat
- dítě má legalizovaný pozitivní citový vztah k oběma rodičům
- dítě se orientuje v situaci, je přiměřeně obeznámeno s tím, co se bude dít, co to pro něj znamená
- dítě ví, co ho kdy čeká, nové uspořádání má jasná pravidla
- nová pravidla mají určitou míru pružnosti, nejsou rigidní, berou v potaz realitu, ale i přání a potřeby dítěte; dítě si po rozvodu nejde „spravedlivě rozpůlit“; čím je starší, tím více má svých aktivit, zájmů, času tráveného mimo rodinu
- dítě není nadměrně zatahováno do konfliktů, soudních sporů apod.
- dítě není stavěno do role rozhodčího či soudce rodičů
- kontakt se širší rodinou zůstává zachován
- rodiče mezi sebou komunikují přímo, dítě nemusí dělat prostředníka mezi rodiči
- dítě má prostor pro vyjadřování svých pocitů, postojů, potřeb a rodiče na ně berou ohledy, jistota a bezpečí dítěte jsou posilovány!, ne oslabovány – např. hádkami rodičů.

Děti potřebují oba rodiče, neboť každý rodič mu přináší něco jiného, rodiče nejsou přes „kopírák stejný“ a stejné nejsou ani jejich role. Dítě potřebuje starostlivou péči i důslednost, ale také přípravu na nástrahy života, trénovat odolnost, frustrační toleranci, potřebuje kus dobrodružství, přiměřenou samostatnost, jindy potřebuje konejšivou náruč, pohlázení.

Děti se mohou v rámci rozvodu chovat velmi zvědavě, mohou hledat onu neexistující „jedinou pravdu“, mohou se samy pít po detailech, mohou klást četné otázky – je ale zodpovědnost rodičů nepřetěžovat dítě informacemi, udržet i v takovém případě zdravou hranici mezi generacemi a jasně vymezit „toto se týká nás dospělých, to je naše starost“.

„ZDRAVOU RODINOU“ LZE BÝT I PO ROZVODU, POKUD RODINA:

- bude vyváženě uspokojovat potřeby všech členů
- v případě střetu potřeb rodičů a dětí upřednostní potřeby a zájmy dětí
- bude mít jasnou strukturu
- bude mít srozumitelná pravidla
- bude schopna zdravé, přiměřené otevřené komunikace o dítěti a záležitostech, které se dítěte týkají
- bude schopna zdravé, přiměřené plasticity, přizpůsobí se v danou chvíli konkrétním okolnostem (např. dítě chce jít na oslavu narozenin kamaráda, má být ale v tomto čase u druhého rodiče)
- nebude zatížena vzájemnými negativními vztahy; vztahy mezi členy rodiny budou neutrální či dokonce pozitivní

NEŠETRným ROZVODEM A HÁDKAMI RODIČŮ DĚTI TRPÍ!

JAK MOHOU DĚTI REAGOVAT NA VYHROCENÝ ROZVODOVÝ SPOR

- špatnou náladou, smutkem, psychickou nepohodou
- poškozením v oblasti citové a vztahové
- narušením schopnosti důvěřovat lidem, navazovat blízké, hluboké a pevné vztahy
- izolováním se od druhých, osamělostí; narušením vrstevnických vztahů
- zhoršením výkonu ve škole, roztěkanou pozorností; neplněním školních povinností; horší sebeorganizací (větší nepořádek ve školních pomůckách, nepořádek v pokoji, pozdní příchody)
- neurotickými symptomy, úzkostí, nejistotou; pomočováním se (enurézou)
- disharmonickým vývojem osobnosti
- pocity méněcennosti
- pocity viny za rozvod rodičů, rozpad rodiny, starosti či hádky rodičů
- depresí, sebepoškozováním, sebevražednými tendencemi
- poruchami chování, sociálně patologickým chováním, příklonem k vrstevníkům (i k nevhodným partám); touláním, útekem z domova; experimentováním s alkoholem či drogami
- psychosomatickými obtížemi, bolestmi hlavy, břicha

VČASNOU ODBORNOU PÉČÍ LZE MNOHÉ NÁSLEDKY MINIMALIZOVAT.

Neváhejte rodiče podpořit ve vyhledání odborné pomoci, a to nejenom pro ně, ale i pro jejich děti, popř. pro celou rodinu. Je vhodnější celou rodinu poslat do jednoho zařízení, nikoliv každého z rodičů s dítětem do jiného zařízení.

Přečtěte si kapitolu **LEGISLATIVA**. Pomůže Vám zorientovat se v situaci, kterou děti zažívají.

Snažte se v situaci rozvodu rodičů zachovat **OBJEKTIVNÍ NÁHLED**, nevytvářejte koalici jen s jedním z rodičů; buďte zde pro dítě a ostatní záležitosti ponechte na další odborníky.

Pokud jste vstoupili do kontaktu pouze s jedním rodičem, zvažte, zda můžete objektivně posuzovat celou rodinnou situaci a situaci dítěte, chybí-li Vám informace od druhého rodiče. Je velmi snadné postavit se jen na jednu stranu rodičovského konfliktu.

VĚNUJTE POZORNOSTI VAŠÍ ROLI – KOLIZNÍHO OPATROVNÍKA, ABY NEDOŠLO K POŠKOZENÍ ZÁJMU DÍTĚTE. ROZHODUJETE O BUDOUCNOSTI DÍTĚTE.

IV. RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ DĚTÍ

Rizikovým chováním či sociálně nežádoucím chováním rozumíme takové vzorce chování, kdy jedinec dlouhodobě, nepřiměřeně a negativním způsobem překračuje normy chování odpovídající jeho věku a rozumovým schopnostem a v jejichž důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince i pro společnost. Vzorce rizikového chování přitom považujeme za soubor fenoménů, jejichž existenci a důsledky je možné ovlivňovat preventivními a léčebnými intervencemi.

Za prevenci rizikového chování považujeme jakékoliv typy zdravotních, sociálních, výchovných či jiných intervencí, které směřují k předcházení rizikového chování, zamezují jeho dalšímu rozvoji, zmírňují již existující formy a projevy rizikového chování nebo pomáhají řešit jeho důsledky.

V souvislosti s rizikovým chováním je důležité připomenout, že děti se daleko více než při přímém výchovném působení rodičů, učitelů, vychovatelů učí nápodobou! Pokud

se pečující osoba chová v rozporu s tím, co říká, je pravděpodobné, že dítě se spíše přikloní k chování, které u pečující osoby opakovaně vidí než k tomu chování, o jakém pouze slyší, že by se tak chovat mělo...

Při posuzování, zda se skutečně jedná o rizikové chování, je třeba vzít v úvahu, že ojedinělé epizody nežádoucího chování jsou u dětí a dospívajících zcela běžné a jsou způsobem, jakým dítě hledá správně hranice pro své chování, případně jak hranice testuje. Strategie „pokus – omyl“ k hledání správné formy a míry chování prostě patří. Každé dítě někdy zalže, vezme si něco, co mu nepatří, přijde pozdě domů atd. Při posuzování, zda se jedná o rizikové chování, je proto třeba dívat se na chování dítěte jako na celek a neposuzovat jen dílčí epizody.

DO RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ SPADÁ ZEJMÉNA:

- sebepoškozování
- sexuální experimentování
- krádeže, lhaní a podvody – jedná se o promyšlené lhaní, cílené manipulace s okolím
- agresivita – násilné chování, hrubost k lidem a/či zvířatům, napadání druhých, verbální agrese
- šikanování druhých – opakované úmyslné agresivní chování vůči druhému, zneužití převahy (větší síla, vyšší věk, moc...) nad druhými
- útěky z domova a potulky, opakující se výrazně pozdní příchody domů bez domluvy
- záškoláctví
- vandalismus, výtržnictví – úmyslné poškozování majetku, budov, věcí
- překračování hranic, pravidel, zákona
- opakovaná konzumace alkoholu, návykových látek

SEBEPOŠKOZOVÁNÍ

SEBEPOŠKOZOVÁNÍ NENÍ ROZMAR, ALE VOLÁNÍ O POMOC!

SEBEPOŠKOZOVÁNÍ (též sebezraňování, automutilace) zahrnuje různé formy záměrného ubližování si a zraňování vlastního těla, aniž by toto jednání vědomě sledovalo záměr ukončit život. Mezi nejčastější formy patří různé podoby řezání se ostrými předměty či pálení se, typicky na zápěstí či předloktí, ovšem setkáváme se s řeznými ranami i na jiných částech těla – v oblasti nohou (včetně kotníků, lýtek, stehen), ale také např. na prsou; dále škrábání až drásání kůže, vytrhávání si vlasů, okusování nehtů a lůžek

až do krve aj. Se sebepoškočováním se setkáváme nejčastěji u dětí starších 12 let, ale sebepoškozovat se mohou i děti mladší.

Spouštěcím momentem bývají zejména silnější emoce jako úzkost, hněv, pocity viny, vnitřní zmatek, chaos či jiné nepříjemné duševní stavy. Sebepoškozování může být důsledkem traumatizace dítěte a je vlastně sdělením dítěte, že ho něco trápí, že se dostalo do situace, kterou neumí samo vyřešit. Pro sebepoškozování je typické jeho opakování. Sebepoškozování není rozmar! Sebezraňování dítěte může být zrcadlením nějakého společného problému v rodině dítěte a sdělením o potřebě něco ve fungování rodinného systému změnit. Vedle vztahů v rodině jsou dalšími typickými okruhy starostí dospívajících: vztah k sobě, vztahy s vrstevníky, škola z pohledu školního výkonu i vztahů ve třídě; možná šikana či nepřijetí dítěte kolektivem, pocity méněcennosti.

SILNÉ TLAKY ZE STRANY DRUHÝCH LIDÍ, ZÁKAZY NEBO DOKONCE TRESTÁNÍ DÍTĚTE ZA SEBEPOŠKOZOVÁNÍ NEBÝVAJÍ ÚČINNÉ, NAOPAK MOHOU NA STRANĚ DOSPÍVAJÍCÍHO JEŠTĚ VÍCE PROHLUBOVAT POCIT „NIKDO MI NEROZUMÍ“.

Na téma sebepoškozování jsme připravili samostatnou brožuru „**SEBEPOŠKOZOVÁNÍ NENÍ ROZMAR**“ – průvodce pro děti, rodiče a pedagogy, ve které najdete doporučení a další informace. Brožura je k dispozici na: <https://www.ditekrize.cz/app/uploads/2019/10/brozura-sebeposkozovani-web.pdf>

SEXUÁLNÍ EXPERIMENTOVÁNÍ DĚTÍ

Za **SEXUÁLNÍ EXPERIMENTOVÁNÍ** považujeme sexuální a erotické aktivity se sebou samým či mezi dětmi mladšími 15 let. Může jít např. o svlékání se před ostatními, prohlížení intimních míst na těle druhého a/či dotýkání se intimních míst na svém těle či na těle někoho druhého. Děti k uvedenému chování vede přirozená zvědavost, touha objevovat „něco nového“, ale také např. množství informací i přímých znázornění erotických a sexuálních aktivit všude kolem nás.

Od sexuálního experimentování odlišujeme **SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ, kterého by se dopustil každý, kdo je starší 15 let a kdo by inicioval jakékoliv sexuální aktivity s dítětem, které ještě věku 15 let nedosáhlo. Sexuální aktivity s dětmi mladšími 15 let věku jsou zakázány zákonem.**

Se sexuálním experimentováním se setkáváme již u dětí předškolních, stejně jako u „náctiletých“. Sexuálního experimentování se mohou dopouštět/účastnit chlapci i dívky. Pohlaví dětí nemusí hrát při sexuálním experimentování roli.

Některé děti si vyzkouší sexuální experimentování jednou, jiné tak činí opakovaně. Ojedinele se setkáváme s případy dlouhodobého sexuálního experimentování.

Sexuální experimentování dětí může být signálem o sexuálním zneužívání dítěte a může pak být formou, jakou dítě opakuje to, čemu bylo samo reálně vystavené! V případě takového podezření je nutné zajistit pro dítě odbornou pomoc.

MEZI NEJČASTĚJŠÍ FORMY SEXUÁLNÍHO EXPERIMENTOVÁNÍ PATŘÍ:

SEXUÁLNÍ EXPERIMENTOVÁNÍ S VLASTNÍM TĚLEM: je prozkoumávání vlastního těla, prohlížení si intimních oblastí (pohlavních orgánů), dotýkání se na intimních místech svého těla. Za sexuální experimentování můžeme považovat i **onanii/masturbaci**. Přijatelné je takové chování pouze za podmínky, že je prováděné vždy v naprostém soukromí, tj. bez přítomnosti dalších osob!

SEXUÁLNÍ EXPERIMENTOVÁNÍ S VLASTNÍM TĚLEM POVAŽUJEME ZA ŠKODLIVÉ/ OHROŽUJÍCÍ, POKUD

- k němu nedochází v soukromí
- pokud se stává nutkavým chováním, kterému nedokáže dítě odolat a které narušuje běžné fungování dítěte
- v případech, kdy by hrozilo, že se dítě poraní, např. nějakým ostrým předmětem

V rámci výchovy není vhodné dítě za onanování trestat; je třeba volit citlivé výchovné působení; u malých dětí se osvědčuje odvádění pozornosti, nabídka zajímavých činností (některé děti mohou onanovat z důvodu nudy, malého množství podnětů).

S masturbací u dětí se můžeme setkat již od nejútlejšího věku, kdy vnímají libost z taktilních dotyků ve své urogenitální oblasti. S vývojovými faktory souvisí nárůst počtu dětí, které masturbují ve věku kolem 4. – 5. roku věku. Na rozdíl od masturbace dětí ve vyšším věku masturbují předškolní děti více veřejně, nikoliv v ústraní. Vždy je nutné citlivé reagování na takové chování dítěte, aby nedošlo k jeho neurotizaci. Také zhruba od 12. roku věku dochází k nárůstu počtu dětí, které masturbují – vlivem výchovy tak již

činí více v soukromí a skrytě. Vliv na zahájení masturbace mívá dostupnost pornografie na internetu a předčasná nadměrná stimulace.

Ve větší míře se můžeme s masturbací setkávat u dětí citově a podnětově deprivovaných, někdy též u dětí s mentálním handicapem, či u dětí s poruchou autistického spektra.

SEXUÁLNÍ EXPERIMENTOVÁNÍ S DALŠÍM DÍTĚTEM: nejčastěji se jedná o mladšího sourozence, bratrance, sestřenici, dítě ze sousedství, dítě rodinných známých; dalšího účastníka letního tábora aj.; přičemž pohlaví dítěte nemusí hrát podstatnou roli.

Mezi nejčastější formy patří vzájemné ukazování a vzájemné prohlížení pohlavních orgánů; dotýkání se druhého na intimních místech až po všechny formy pohlavního styku.

HOVOŘÍME O:

- styku vaginálním, tj. styku, kdy dojde k průniku penisu či prstů do pochvy
- styku análním, tj. styku, kdy dojde k průniku do konečníku dítěte
- styku orálním, kdy dochází ke kontaktu mezi ústy a pohlavními orgány.

PŘI SEXUÁLNÍM EXPERIMENTOVÁNÍ VE SKUPINĚ: do této aktivity zapojeno více dětí. Může se jednat o děti podobného i velmi rozdílného věku, stejně tak může být sexuálně experimentující skupina sestavená z dětí obojího pohlaví, ale i pohlaví stejného.

Sexuální experimentování můžeme rozdělit podle míry „dobrovolnosti“ zúčastněných dětí a podle role, ve které se to které dítě během sexuálního experimentování nacházelo.

To dítě, které dalo podnět k sexuálnímu experimentování, dostalo takový nápad jako první, nebo přesvědčovalo či nutilo do těchto aktivit druhé dítě, označujeme jako „**INICIÁTORA**“. To dítě, které bylo k sexuálnímu experimentování vyzývané, přesvědčované, či dokonce nucené, označujeme jako „**ÚČASTNÍKA**“.

Role zúčastněných dětí se mohou v průběhu experimentování měnit. Některé děti se mohou sexuálních aktivit účastnit po celou dobu dobrovolně. Jiné děti se mohou účastnit „zpočátku dobrovolně“, ale pak jim takové chování začalo být nepříjemné, či

vnímají, že aktivity došly příliš daleko, a další účast je posléze spíše nedobrovolná a raději by experimentování ukončily, dostaly se tak do role „účastníka“. Jindy je účast dítěte „zdánlivě dobrovolná“, což znamená, že dítě svůj nesouhlas nedalo navenek najevo. Jiné děti byly k účasti na sexuálním experimentování od počátku donucené.

INICIÁTOREM SEXUÁLNÍHO EXPERIMENTOVÁNÍ je nejčastěji chlapec ve věku 10 – 14 let; často se sníženými sociálními dovednostmi, nejistý, outsider v kolektivu; proto se snaží experimentovat s dítětem výrazně mladšího věku.

ÚČASTNÍKEM SEXUÁLNÍHO EXPERIMENTOVÁNÍ je typicky dítě ve věku cca 5 – 8 let; přičemž jde o dítě z bezprostředního okolí iniciátora – sourozenec, sestřenice a bratranci, děti ze sousedství, děti známých rodiny. Pohlaví dítěte nemusí hrát podstatnou roli.

JE NA MÍSTĚ ZDŮRAZNIT, ŽE I V DŮSLEDKU SEXUÁLNÍHO EXPERIMENTOVÁNÍ MŮŽE DOJÍT K TRAUMATIZACI ZÚČASTNĚNÉHO DÍTĚTE.

Tendence k sexuálnímu experimentování souvisí také s psychosexuálním vývojem a s přirozenými hormonálními změnami. Po narození mají chlapci v krevním oběhu tolik testosteronu jako ve 12 letech (což je potřebné pro prenatální vývoj mužských znaků). V batolecím věku je hladina testosteronu nízká. Zhruba ve 4 letech se hladina testosteronu opět zvýší na dvojnásobek, proto také narůstá zájem chlapců o boj, hrdinství, dobrodružství, ale i explorování pohlavních orgánů – na svém těle i u jiných osob. Následuje v 5 letech opět pokles (asi o polovinu), aby zhruba mezi 11. – 13. rokem došlo opět k prudkému nárůstu hladiny testosteronu. Někdy je hladina testosteronu dokonce tak vysoká, že se začne měnit v estrogen (znakem čehož může být zduření prsou u chlapců).

Sexuální experimentování mezi dětmi často velmi zaskočí a znejistí jejich rodiče. Ve většině případů neznamená sexuální experimentování dětí předzvěst deviace u dítěte; pozornost je ale třeba věnovat případům, kdy bylo dítě opakovaně poučeno o nevhodnosti takového jednání, kdy tak činí nutkavě, či s neúměrnou brutalitou – v takovém případě je nutné zajištění odborné péče.

SEXUÁLNÍ EXPERIMENTOVÁNÍ SOUROZENCŮ

- podle výzkumů má až 10% lidí z dětství zkušenosti se sexuálními aktivitami se sourozencem
- ve většině případů šlo o vztah mezi starším bratrem a mladší sestrou

- sexuálně experimentují sourozenci vlastní, polorodí, nevlastní; adoptivní
- sexuální experimentování může usnadňovat uspořádání v rodině, bytové podmínky, společný pokoj sourozenců, neoddělené spaní – snadný prostor pro explorování, sexuální zvědavost, sexuální hry
- častější může být v dysfunkčních rodinách, v rodinách s narušenými hranicemi, v důsledku citové deprivace v dětství, „kompenzační vztah“
- větší výskyt zaznamenáváme i v rodinách tolerujících agresi a moc staršího sourozence nad mladším
- sexuální experimentování může změnit kvalitu vztahu mezi sourozenci, ojediněle vede až k rozvoji skutečného incestu

Sexuální experimentování je velmi citlivé téma pro všechny zúčastněné – rodiče, děti, odborné pracovníky. Nutné je proto šetrné, empatické a odborné vedení konzultací, porozumění odlišnému prožívání situace všemi zúčastněnými (otec – matka – iniciátor – atakované dítě – prarodiče – teta – strýc ...); pro každého je situace těžká něčím jiným. Každý zúčastněný potřebuje v rámci odborné péče „něco jiného“, je třeba dobře porozumět individuálním potřebám osob, jichž se sexuální experimentování dětí dotýká, ať již přímo či nepřímo.

Na téma **SEXUÁLNÍHO EXPERIMENTOVÁNÍ** jsme pro vás připravili samostatnou brožuru, ve které najdete doporučení a další informace. Brožura je k dispozici na: https://www.ditekrize.cz/app/uploads/2019/10/sex_experimentovani.pdf

KRÁDEŽE, LHANÍ

Krádeže představují situace, kdy si někdo vezme něco, co patří někomu jinému. Lhaní zahrnuje situace, kdy někdo neříká pravdu, zkresluje souvislosti, k něčemu se nepřiznává, o něčem záměrně pomlčí aj.

Při posuzování závažnosti krádeží a lhaní vždy přihlížíme k věku dítěte; mentální kapacitě; míře, ve které již lze požadovat osvojení si pravidel a morálních norem dítěte; k závažnosti a četnosti takového chování. S ojedinělými epizodami se u dětí setkáváme poměrně často.

Vždy je na místě sledovat také motiv, který ke krádeži či lhaní vedl i další okolnosti, např., zda se jednalo o krádež spáchanou jedincem, nebo ve skupině; v jaké roli bylo dítě ve skupině – např. iniciátor krádeže, „kápo“ party; nebo dítě, které se nechalo druhými

vyhecovat, strhnout, bylo k účasti na krádeži spíše přesvědčeno či donuceno aj. Děti zejména mladšího věku neumí odhadnout cenu věci a leckdy ani nedomyslí důsledky svého chování – naučit se to je dlouhý proces a součást výchovného působení.

NEJČASTĚJŠÍ MOTIVY KRÁDEŽÍ U DĚTÍ:

- **touha po dané věci;** u malých dětí jde často o drobnosti (autíčko, figurka aj.); starší děti ale mohou sáhnout i po dražších věcech (mobilní telefon, play station, jízdní kolo...)
- **udělat radost někomu jinému;** např. dítě ukradne peníze na bonbóny a ty rozdá doma či ve třídě
- **poutání pozornosti;** „koupit si“ náklonnost druhých
- **impulzivita** – dítě dříve podlehně impulsu „mít tu věc“, než domyslí důsledky svého chování
- **zřistnost** – dítě ukradenou věc prodá, smění za něco jiného, ale také za alkohol, drogy aj.
- pomsta (vezmu něco, co má druhý obzvlášť rád a čím utrpí škodu; za co bude druhý potrestán...)
- **vykoupení se, donucení ke krádeži;** např. v rámci vydírání dítěte, šikany
- **náhradní uspokojování vlastních potřeb** u dětí, které „nikdy nic neměly“, náhrada neuspokojivých vztahů alespoň prostřednictvím věcí

Za závažné považujeme zejména krádeže, které se opakují navzdory výchovném zásahu pečujících osob po zjištění předchozích krádeží; promyšlené dopředu naplánované krádeže; krádeže s cílem obohatit se; krádeže s cílem získání prostředků na cigarety, alkohol, drogy.

Z výchovných opatření jsou nejvhodnější ty, které vedou dítě k „náhradě škody“; odpracovat si způsobenou škodu, dát jako kompenzaci za ukradenou věc také něco svého; dojít se omluvit. Fyzické tresty nejsou vhodné, neboť nemívají dlouhodobý dopad a navíc mohou posilovat agresivní chování dítěte (učení se nápodobou).

NEJČASTĚJŠÍ MOTIVY LHANÍ A PODVODŮ U DĚTÍ:

- **strach z potrestání; snaha vyhnout se potrestání**
- **stud za své chování**
- **dítě kryje někoho jiného ze strachu (šikana)**
- **dítě kryje někoho, koho má rádo („neprásknout to na druhého“)**
- **dítě bylo k utajování zavázáno příslibem mlčení**
- **snaha získat pro sebe nějakou výhodu, zisk**
- **dítě spontánně neřekne o něčem, co provedlo**

Krádeže a lhaní dětí je třeba řešit s rozvahou, bez afektu a po zhodnocení všech podstatných okolností; tedy netrestat nadměrně běžné dětské ojedinělé krádeže či lži, ale také nezavírat oči před opakujícími se či závažnými krádežemi. Fyzické tresty nejsou vhodné, neboť nemívají dlouhodobý dopad a navíc mohou posilovat agresivní chování dítěte (učení se nápodobou). **Opakující se tendenci dítěte ke lhaní a krádežím je namíste řešit s odborníky.**

AGRESIVITA

Agresivita v širším slova smyslu je nedílná vrozená součást každého z nás. Agrese je důležitá pro přežití, zdolávání překážek, je zdrojem energie, soutěživosti, mobilizuje nás k dosahování cílů a úspěchů. Agresivita má ale také svoji sociálními normami neakceptovatelnou podobu ve formě ubližování druhému, ale i sám sobě. Agrese je také důsledkem frustrace. Agrese může být fyzická či verbální. Cílem výchovného působení ovšem není agresi zcela potlačit, ale tuto agresivní tendenci tzv. „**socializovat**“, tj. projevovat ji v sociálně přijatelné formě. To je velkým cílem výchovy každého dítěte. Agresivní chování vzniká v kontextu konkrétní situace; vliv může mít také temperament i vrozené tendence.

Agresivitu můžeme dělit na **ÚTOČNOU** a **OBRANNOU**.

NEJČASTĚJŠÍ DŮVODY AGRESIVNÍHO CHOVÁNÍ U DĚTÍ:

- frustrace, překážka na cestě k cíli, tj. i zákazy „co dítě udělat nesmí, ale chce“, příkazy „co dítě udělat musí, ale nechce“
- předvádění se před druhými
- vrozená pohotovost k impulsivnímu a agresivnímu chování
- obranné chování při pocitu ohrožení
- strategie dítěte, kterému bylo ubližováno či bylo týrané, snaha „dát ránu první“, naučená „obránná“ reakce
- citová deprivace, touha po pozornosti, lásce
- nedostatečné, slabé výchovné vedení, přílišná benevolence rodičů, výchova bez hranic, někdy i příliš liberální či hyperprotektivní výchova
- testování hranic, jejich pevnosti, důslednosti ve výchově
- nedostatek sociálních dovedností – neumí situaci vyřešit sociálně žádoucími formami chování
- nápodoba chování, které dítě často vidí zejména v rodině – např. domácí násilí

- časté hraní počítačových her, časté sledování filmů, videí na internetu s násilným a agresivním obsahem
- vnitřní napětí, neklid, zvýšená nervozita – v případě vysokých nároků rodičů na výkon (ve škole, ve sportu...), ale i jako důsledek zásadních změn – rozpad rodiny, narození sourozence, úmrtí blízké osoby aj.
- agrese jako důsledek chybného pochopení či nepochopení situace – děti s poruchami autistického spektra, s ADHD, s mentálním handicapem
- absence smysluplné činnosti, nuda, prázdnota v životě
- závislosti – na alkoholu, návykových látkách, počítačových hrách (cca u 4 % dětí lze najít známky závislosti)

Rodiče je třeba vést k tomu, aby neodpovídali na agresivní chování dítěte svým agresivním chováním, neboť tím by nežádoucí chování u svého dítěte jen posilovali.

Opakující se tendenci dítěte k agresivnímu chování je namísto řešit s odborníky viz

KAPITOLA 5. KONTAKTY.

EXPERIMENTOVÁNÍ DĚTÍ S ALKOHOLEM, NÁVYKOVÝMI LÁTKAMI

Snadná dostupnost alkoholu, velká benevolence ke konzumaci alkoholu, tolerance rodičů k ochutnávání alkoholu dětmi, to vše stojí za skutečností, že děti v České republice jsou ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi více ohrožené, neboť začínají experimentovat s alkoholem v nižším věku a konzumují ho výrazně častěji a ve větším množství. Navíc souběžně nejednou začínají i s kouřením. Konzumace alkoholu a tabáku má na vyvíjející se dětský organismus závažnější dopad, než je tomu u dospělých osob. U dětí se také snáze rozvíjí závislost. Odhady hovoří až o každém 10. dítěti ve věku 11 let, které již má zkušenost s opilostí. Mnohé děti začínají pravidelně konzumovat alkohol a tabákové výrobky již na počátku rané pubescence, tedy kolem 12. roku. Zkušenost s alkoholem může být navíc „mostem“ k experimentování s dalšími psychoaktivními látkami (drogami), což se dnes týká jak chlapců, tak dívek.

NEJČASTĚJŠÍ DŮVODY EXPERIMENTOVÁNÍ S ALKOHOLEM A NÁVYKOVÝMI LÁTKAMI:

- hledání zábavy, zesílení zábavy, cesta k oslabení ostychu ve společnosti
- nátlak okolí – vrstevnické skupiny
- velmi snadná dostupnost alkoholu
- předvádění se, exhibice před vrstevníky, „už nejsem malé dítě“

- zkusit něco zakázaného, překračovat hranice
- „řešení“ problémů, únik před problémy, traumatizace, „rozpouštění“ úzkosti
- nedostatek smysluplné činnosti, nuda, prázdnota v životě
- nápodoba chování rodičů, členů rodiny, blízkých osob

Pokud rodiče zjistí, že jejich dítě pravidelně nebo nadměrně konzumuje alkohol, tabákové výrobky či jiné návykové látky a že situaci nezvládají v přiměřeném čase svými výchovnými opatřeními, je nutné vyhledat odbornou pomoc.

NENECHÁVEJTE TAKOVÉ DÍTĚ BEZ ODBORNÉ POMOCI. POKUD DÍTĚ NECHCE NA NÁVŠTĚVĚ ODBORNÉHO PRACOVNÍKŮ SPOLUPRACOVAT, MOHOU SE JÍT O DALŠÍCH KROCÍCH PORADIT RODIČE SAMI. KONZULTACI NELZE ODKLÁDAT. ČAS ZDE HRAJE DŮLEŽITOU ROLI!

ZÁŠKOLÁCTVÍ, ÚTĚKY Z DOMOVA, NECHOZENÍ NA KROUŽKY

Opakující se útěky dítěte z domova, stejně tak opakované záškoláctví mohou pro dítě představovat ohrožující situace. Dítě se v obou případech pohybuje jinde, než má nebo než je předpokládáno, mimo dohled a kontrolu dospělou osobou a může se snáze dostávat do situací, které neumí správně vyřešit. Jedná se o závažné porušení pravidel a takovou situaci je třeba co nejdříve začít řešit.

K řešení situace ani trochu nepřispívá hněv, jednání v afektu, křik, urážení dítěte – naopak takový projev rodiče (pečující osoby) by mohl přidat další důvod k novému útěku či novému záškoláctví.

Pokud se dítě takového jednání dopouští, je třeba pečlivě hledat příčinu jeho chování a v návaznosti na konkrétní příčinu volit vhodná opatření.

NEJČASTĚJŠÍ DŮVODY ZÁŠKOLÁCTVÍ A ÚTĚKŮ Z DOMOVA:

- problémové chování dítěte – nechota podrobovat se řádu, pravidlům, autoritě
- impulsivní jednání, dítě navedl někdo další; dostalo strach ze zkoušení, písemky; hádka se spolužákem
- dítěti doma nebo ve škole někdo ubližuje – strach, snaha vyhnout se ohrožení, ochránit se, bezmoc dítěte (v této souvislosti, prosím, věnujte pozornost také kapitole o sexuálním zneužívání, fyzickém a psychickém týrání, sexuálním experimentování);

mnohé děti se po dlouhou dobu nikomu nesvěří s tím, že je někdo týrá, zneužívá či šikanuje (včetně kyberšikany; nátlaku sexuálních predátorů na internetu), snaží se situaci řešit svými „dětskými způsoby“, mezi něž typicky patří právě vyhýbání se kontaktu s osobou, která dítěti ubližuje

- napjatá atmosféra v rodině, plná hádek, konfliktů
- snaha dítěte upoutat pozornost, potvrdit si pevnost vztahu s rodičem, lásku
- předvádění se, „frajeřina“
- u starších dětí i zamilovanost (snaha setkat se s někým, kdo bydlí daleko...; s kým rodiče zakázali kontakt aj.)

POKUD SI RODIČE NEJSOU JISTI DALŠÍMI VÝCHOVNÝMI KROKY, POCIŤUJÍ BEZRADNOST ČI BEZMOC PŘI VÝCHOVĚ, JE TŘEBA CO NEJDŘÍVE VYHLEDAT ODBORNOU POMOC.

VÝTRŽNICTVÍ, DELIKVENCE

Opakující se výtržnictví, delikvence, překračování zákona představuje závažnou formu poruch chování, která je bez odborné pomoci jen obtížně řešitelná.

Pokud si rodiče nejsou jisti dalšími výchovnými kroky, pociťují bezradnost či bezmoc při výchově, je třeba co nejdříve vyhledat odbornou pomoc – viz **KAPITOLA 5. KONTAKTY**.

Věnujte pozornost postupu školských zařízení dle Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT, č.j. 21291/2010-28, Metodické doporučení úvodní část k návykovým látkám, příloha č. 3 – poruchy příjmu potravy, příloha č. 6 – školní šikana, příloha č. 7 – kyberšikana, příloha č. 9 – extremismus, rasismus, xenofobie, antisemitismus, příloha č. 10 – vandalismus, příloha č. 11 – záškoláctví, příloha č. 12 – krádeže, příloha č. 16 – sebepoškozování, příloha č. 18 – rizikové sexuální chování, příloha č. 21 – hazardní hraní aj.). A dále se zaměřte na obsah Metodického pokynu ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MŠMT-21149/2016).

Uvědomme si, že rizikové chování může souviset s dalšími důvody, kterým je zapotřebí se věnovat. Nelze setrvat jen u řešení rizikového chování dítěte, ale je zapotřebí vnímat souvislosti.

Často u těchto dětí volíme metody sociální práce postavené na „kontrolě“. Zkuste vložit do své práce s dítětem i jeho „podporu“.

Zvažujte, co jste schopni upracovat Vy sami za orgán sociálně-právní ochrany dětí a co již musíte nechat dalším odborníkům.

Neváhejte dítě a rodiče podpořit k vyhledání odborné péče - viz KAPITOLA 5. KONTAKTY.

V. OHROŽUJÍCÍ FAKTORY V PROSTŘEDÍ RODINY

Pod souhrnné označení „ohrožující prostředí“ řadíme rozličné nepříznivé faktory vázané ponejvíce na rodinné prostředí, které zásadním způsobem ohrožují zdravý, harmonický vývoj dítěte, přináší s sebou psychickou zátěž či posunují běžně přijímané společenské normy mimo vymezený úzus (např. akceptace násilí, agrese ve vztazích).

Rodina představuje pro dítě jeho „mikrosvět“. Zprostředkovává dítěti základní normy, pravidla a řád rodiny a celé společnosti. Do určitého věku je dítě zcela odkázané na to, co mu systém rodiny předkládá (žádoucí i nežádoucí, až patologické vzorce chování), později zesiluje vliv vnějšího prostředí na dítě – škola, vrstevníci.

NEJČASTĚJI BÝVAJÍ DĚTI OHROŽENÉ TĚMITO FAKTORY:

- zanedbáváním potřeb dítěte; tj. základních potřeb (jídlo, pití, spánek, oděv, adekvátní bydlení...)
- zanedbáváním citových a emočních potřeb, nedostatek vhodných podnětů k rozvoji dítěte
- domácím násilím
- závislostí člena rodiny – na alkoholu, návykových látkách, hracích automatech
- závažným onemocněním v rodině, psychickým i somatickým
- opakujícími se vyhocenými konflikty v rodině
- výskytem silných stresorů v rodině – nezaměstnanost, existenční nejistota; dluhy, delikvence rodiče
- vykořeněností, nestabilitou prostředí – častým stěhováním, opakovanými změnami školy, střídáním partnerů rodičem
- sníženými dovednostmi a/či schopnostmi rodičů při péči o dítě
- příliš rozvolněnou nebo příliš přísnou výchovou

DOMÁCÍ NÁSILÍ

Rozvinuté domácí násilí naplňuje dle WHO podstatu **psychického týrání** dítěte. Dopad domácího násilí na psychiku dítěte je obdobný jako u jiných forem týrání, může vést k rozvoji stejně **závažné symptomatiky**. Domácí násilí vážně **poškozuje zdravý vývoj** a psychiku dítěte! Domácí násilí může nabývat podoby násilí fyzického, psychického, sexuálního či finančního; dochází k němu mezi blízkými osobami.

JIŽ V RÁMCI PŘÍCHODU NA SVĚT A SVÉHO TZV. PRVNÍHO VÝVOJOVÉHO ÚKOLU DÍTĚ POTŘEBUJE:

- získat důvěru v dobro světa, povědomí o reálných rizicích
- získat obecně důvěru k lidem – činí tak skrz zkušenost s rodiči; dítě potřebuje cítit, že rodiče jsou pro něj bezpeční, fyzicky, i emočně a citově

POKUD TOTO DÍTĚ NECÍTÍ, ZTRÁCÍ BAZÁLNÍ JISTOTU A POCIT BEZPEČÍ – NARŮSTÁ MÍRA ÚZKOSTNOSTI:

- domov, kde dochází k domácímu násilí, není bezpečný domov
- rodiče, kteří rozvíjí domácí násilí, nejsou bezpeční rodiče

Experimentálně bylo prokázáno, že agresivní chování vyvolává tendenci k jeho opakování i na základě pouhého pozorování, tj. bez dalšího posilování z vnějšku – samotné snížení/vybití tenze vlastní agresí je dostatečně posilujícím faktorem (agresivní chování je posilováno zvnitřku).

DÍTĚ ZAŽÍVÁ INTENZIVNÍ STRACH Z AGRESORA, I KDYŽ NENÍ PŘÍMO NAPADANOU OSOBU. OHROŽUJÍCÍ PRO DÍTĚ JE V TOMTO PŘÍPADĚ I POTENCIONÁLNÍ HROZBA, ŽE NAPADENO BUDE.

Se vzrůstající frekvencí se setkáváme s rozvinutým domácím násilím a přítomností dětí při opakovaných konfliktech mezi partnery, přenášením odpovědnosti za bezpečí submisivního rodiče na dítě apod. Ojedinelé nejsou případy, kdy je to právě dítě, kdo chrání svým tělem napadeného rodiče, kdo „musí“ včas zavolat policii; kdo barikádjuje uprostřed noci pokoj, aby ochránilo submisivního rodiče či mladší sourozence, tedy tím, kdo nese odpovědnost za bezpečí ostatních.

ROLE DÍTĚTE V RÁMCI DOMÁCÍHO NÁSILÍ

- role přímo napadané oběti → dochází k fyzickému týrání dítěte; primární traumatizace

- role svědka fyzických útoků, brutálních útoků, ojediněle i vraždy rodiče rodičem; sekundární traumatizace
- souběh role přímé oběti i svědka; primární i sekundární traumatizace

JAK MOHOU DĚTI REAGOVAT NA DOMÁCÍ NÁSILÍ?

- ztrátou pocitu bezpečí, domov není „bezpečné místo“
- strachem, úzkostí, nejistotou, úlekovými reakcemi
- emoční labilitou, popudlivostí, hádavostí, výbuchy hněvu, pláčem
- ostražitostí
- agresivním chováním
- sebepoškozováním
- nesoustředěností, roztěkaností, zhoršením školního výkonu
- narušením spánku, vyčerpaností
- narušením vztahů s rodiči, sourozenci, kamarády
- naučením se roli „oběti“, pasivitou, rezignací
- deformací postoju dítěte k sociálním vztahům, nápodobou agresivního chování; dítě si fixuje, že násilí patří do blízkých vztahů; že prostřednictvím agrese může dosahovat svých cílů
- odpojením se od svých silných emocí
- přebíráním odpovědnosti za bezpečí submisivního rodiče
- identifikací s rolí oběti – bude se chovat podobně jako submisivní rodič
- identifikací s rolí agresora – bude se chovat podobně jako agresivní rodič

K ROZVOJI TRAUMATIZACE U DÍTĚTE PŘÍSPÍVÁJÍ VEDLE VLASTNÍHO AGRESIVNÍHO JEDNÁNÍ ÚTOČNÍKA I DALŠÍ FAKTORY, MEZI NĚŽ PATŘÍ:

- **nepředvídatelnost situací**, ve kterých bude násilná osoba agresivní, což významně ovlivňuje psychiku dítěte – zesiluje pohotovost k úzkosti
- střídání fáze agrese a fáze usmířování rodičů; pro dítě se stává situace nesrozumitelnou, matoucí a **nepředvídatelnou**
- dítě má **tendenci přebírat odpovědnost za situaci**, pak je silně frustrované, neboť nemá nástroje na to, aby zabránilo napadání rodiče, prožívaná **bezmoc přispívá významně k rozvoji traumatu**
- **emoční inhibice až dissociativní rozpojení psychických funkcí** („*emoční zmizení ze situace*“) v momentech probíhajícího domácího násilí
- **INTENZIVNÍ STRACH Z AGRESORA**, i když násilná osoba napadá „jen“ ohroženou dospělou osobu. Dítě má právo na to prožívat strach z agresora. **TENTO FAKT SE**

VELMI ČASTO OPOMÍJÍ! DĚTI JSOU NEJEDNOU NUCENÉ KE STYKU S AGRESIVNÍM RODIČEM S MYLNÝM POUKÁZÁNÍM NA TO, ŽE VŮČI DÍTĚTI SE RODIČ AGRESIVNĚ NECHOVAL. JAK SE NA TO ALE MŮŽE DÍTĚ SPOLEHNOUT, KDYŽ BYLO OPAKOVANĚ SVĚDKEM FYZICKÉHO NÁSILÍ DOKONCE I VŮČI DOSPĚLÉ OSOBE? DĚTI JSOU K AGRESI JAKO MOŽNÉ ZCELA NIČÍCÍ SÍLE DOSPĚLÉHO VELMI VNÍMAVÉ!

DLOUHODOBÝ DOPAD DOMÁCÍHO NÁSILÍ

- pokud jedinec opakovaně zažívá v různých situacích **bezmoc**, nemá možnost kontrolovat situaci a mít na ni vliv, může se **naučit pasivitě** a rezignaci jako svému způsobu řešení; identifikace s obětí
- i v dospělém věku je **lapen v zajetí bezmoci** a opakovaně se dostává do podobných situací jako v dětství – okolnosti fyzického, psychického či sexuálního násilí se opakují i později
- mezi dospělými oběťmi domácího násilí nalezneme mnoho osob, které byly v dětství vystaveny některé z forem interpersonálního násilí (fyzické, psychické, sexuální násilí) a zažívaly absolutní bezmoc
- tenkrát se nemohly vzepřít, chránit se, nemohly ale také ani od svých rodičů odejít; mohly pouze „přijmout“ situaci → **naučily se bezmoci**
- **copingové strategie jedince ustrnuly na nízké vývojové úrovni a dítě si neosvojuje ani později zralejší strategie**
- **naučil/a se být obětí**
- i to je jeden z důvodů, proč je nutné **děti chránit** před domácím násilím a před tím, aby byly vystaveny takovému počínání, ať již v roli přímé oběti nebo svědka
- deformace je totiž nejednou trvalá a významně, negativně ovlivňuje vývoj osobnosti a fungování v dospělém věku!
- cesta ven vede později především přes dlouhodobou psychoterapii
- **domácí násilí hrubě deformuje postoje dítěte k sociálním vztahům a jeho chování k druhým lidem**
- dítě si zafixuje, že prostřednictvím agrese lze dosahovat svých cílů, že **násilí patří ke vztahu**
- více než „přímou výchovou“ se děti učí **nápodobou**; výchovný vliv je pak matoucí; aktivní výchovou je agrese na straně dítěte trestaná / jednání rodičů ji naopak nese jako vzor pro nápodobu
- interpersonální násilí musí být jasně označeno jako nežádoucí, naproti tomu stojí např. asistované styky („hra na to, že se nic nestalo“)
- dívky mají tendenci promítat dopad domácího násilí více do emočních stavů, úzkosti, rozladění, deprese, sníženého sebevědomí, pocitů viny (tzv. internalizace)

- chlapci promítají dopad domácího násilí více do svého chování v podobě agrese, dominance, nerespektování autorit (tzv. externalizace)

SEKUNDÁRNÍ ZÁTĚŽE PRAMENÍCÍ Z DOMÁCÍHO NÁSILÍ

- jeden z rodičů často vytváří s dítětem koalici; agresor či submisivní rodič
- na dítě je přenášena neúnosná zodpovědnost za ochranu napadaného rodiče, ochranu mladšího sourozence, za barikádování pokoje, včasné přivolání pomoci či PČR...
- dítě může mít silné **pocity viny za konflikty rodičů**; hádají se „kvůli němu“, event. „o něj“
- „mimo normu“ jsou oba rodiče, jeden svojí agresivitou, druhý nadměrnou submisí, pasivitou
- role dítěte jako svědka vypovídajícího proti vlastním rodičům může být emočně velmi náročná
- stud za situaci v rodině, utajování před druhými, stažení od vrstevníků
- dítě nemá ještě dostatečně vytvořené obranné a vyrovnávací mechanismy pro danou situaci
- **verbalizované odpovědi na přímé otázky v mnoha případech nekorespondují s autentickým přáním a zejména s potřebami dítěte**; spíše může jít o dopad nátlaku manipulátora, strachu z agresora; ochranné tendence vůči rodiči dítěte aj.

ZAJISTĚTE ODBORNOU POMOC PRO SUBMISIVNÍHO RODIČE (OBĚŤ) I PRO DÍTĚ VYSTAVENÉ DOMÁCÍMU NÁSILÍ – viz **KAPITOLA 5. KONTAKTY**. Existují také speciální programy pro agresory.

ZANEDBÁVÁNÍ

Zanedbávání znamená takový nedostatek péče, který zapříčiňuje vážnou újmu na vývoji dítěte, nedostatečné zajištění potřeb a bezpečí dítěte; nedostatek podnětů k vývoji.

FORMY ZANEDBÁVÁNÍ:

- **tělesné zanedbávání** – nedostatečné uspokojování tělesných potřeb dítěte, nedostatek přiměřeného jídla, pití, přístřeší, oblečení, nedostatečná lékařská péče, zanedbávání prevence (např. povinného očkování)
- **duševní zanedbávání** – nedostatek podnětů pro všestranný rozvoj dítěte
- **citové zanedbávání** – nedostatečné uspokojování citových potřeb dítěte, nedostatek náklonnosti, lásky; nedostatek podnětů k citovému rozvoji a emoční smmě
- **zanedbávání výchovy** – nedostatečné výchovné vedení dítěte, nedostačující

osvojování sociálních norem dítětem, nedostatek nácviku hygieny, nedostatečné rozvíjení sociálních dovedností dítěte

- **zanedbávání dozoru** – ponechání zejména malých dětí bez adekvátního dohledu
- **zanedbávání vzdělání** – opakující se neodůvodněná absence ve škole, absence ve škole, nepřiměřená dětská práce bránící naplňování vzdělávání, nedostatečná příprava do školy

Všechny formy zanedbávání závažným způsobem poškozují zdravý a plnohodnotný vývoj dítěte. Některá z poškození vývoje způsobená závažným zanedbáváním již nejde zcela bez následků napravit, a to ani intenzivní péčí.

JE TŘEBA MOTIVOVAT RODINU, ABY VYHLEDALA ODBORNOU POMOC – viz **KAPITOLA 5. KONTAKTY**.

ZÁVISLOSTI RODIČE

Závislost je složitým multifaktoriálním sociálně nežádoucím jevem, který poškozuje nejen samotného závislého jedince, ale i jeho sociální okolí a ponejvíce pak děti závislých osob.

Dosáhne-li jedinec stavu závislosti, ztrácí nad svým jednáním plnohodnotnou kontrolu a závislost čím dál více ovládá jeho jednání. Všechny druhy závislostí mají jedno společné – zpočátku nabízí něco příjemného, posléze ale mnohé berou a seberou!

Závažný je dopad všech podob závislostí rodičů, ať již jde např. o závislost na alkoholu, návykových látkách či hracích automatech. V takových případech děti vyrůstají nejednou v přítomnosti často opilého rodiče a v atmosféře dramatických emočních výjevů, nejednou i fyzických útoků, ničení věcí a vybavení, především pak s rodiči neschopnými se ve stavu opilosti či rauše o dítě adekvátně postarat.

JAK MOHOU DĚTI REAGOVAT NA ZÁVISLOST RODIČE?

- ztrátou pocitu bezpečí, domov není „bezpečné místo“
- strachem, úzkostí, nejistotou, úlekovými reakcemi
- emoční labilitou, výbuchy hněvu, pláčem
- ostražitostí

- agresivním chováním
- sebepoškozováním
- nesoustředěností, roztěkaností, zhoršením školního výkonu
- narušením vztahů s rodiči, sourozenci, kamarády
- nápodobou závislostního chování
- přebíráním odpovědnosti za bezpečí závislého rodiče, za mladšího sourozence, za chod domácnosti

Závislost rodiče poškozuje nejen jeho samotného, ale všechny členy rodiny a nejvíce pak děti. Závislý rodič nemůže dostát své rodičovské roli a naplňovat ve všech ohledech potřeby dítěte. DÍTĚ NEPATŘÍ DO PÉČE ZÁVISLÉHO RODIČE!

ZAJISTĚTE ODBORNOU POMOC PRO RODIČE I PRO OHROŽENÉ DÍTĚ.

VĚNUJTE POZORNOST METODICKÉMU DOPORUČENÍ K PRIMÁRNÍ PREVENCI RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ U DĚTÍ A MLÁDEŽE (DOKUMENT MŠMT, Č.J. 21291/2010-28, PŘÍLOHA Č. 20 – DOMÁCÍ NÁSILÍ, TÉŽ PŘÍLOHA Č. 5 – SYNDROM CAN), KTERÝ JE ZÁVAZNÝ PRO ŠKOLSKÉ INSTITUCE.

Zkuste rodiče a děti podpořit ke spolupráci s odborníky (např. střediska výchovné péče, pedagogicko-psychologické poradny aj.). Jsou situace, které rodiny samy nezvládnou.

NEREZIGNUJTE NA SVOJI POVINNOST!

Kapitola 2:

PROJEVY DĚTÍ – CO BY NEMĚLO UNIKNOUT VAŠÍ POZORNOSTI?

V této kapitole si dovoluujeme upoutat Vaši pozornost k projevům či určitým oblastem u dětí, se kterými se můžete setkat.

Každé z dětí se určitým způsobem vyvíjí, a to jak po fyzické stránce, tak i po psychické stránce. V této souvislosti hovoříme o tzv. **vývojové psychologii**. Obecně rozdělujeme u dětí jejich:

- rané dětství – novorozenec, kojenec, batole, předškolní věk
- dětství a prepubescenci
- dospívání – pubescenci, adolescenci

S PSYCHICKOU (DUŠEVNÍ) STRÁNKOU DÍTĚTE SOUVISÍ URČITÉ FAKTORY, KTERÉ DĚLÍME NA:

- **faktory podmíněné organicky** – tzn. faktory, které mají dědičný základ, nebo faktory, se kterými se děti již narodily (např. některé psychické nemoci a poruchy mohou být dědičné)
- **faktory vnějšího prostředí** – souvisí se sociálním prostředím (např. výchova) nebo prostředím obecně (v této souvislosti můžeme hovořit o reakci dítěte na zátěžovou situaci – frustrace, konflikt, stres, trauma, krize, deprivace aj.)
- **subjektivní faktory** – souvisí hodně s konkrétním dítětem (v této souvislosti např. hovoříme o seberealizaci, sebepoznání, ale i osobních ideálech aj.)

Každé z dětí pro svůj zdárný vývoj potřebuje jiné podmínky a jinou podporu rodičů. Nelze konstatovat, že všechny děti v rodině budou potřebovat to stejné od rodičů, protože každé z dětí je jiné.

Jaké projevy můžete sledovat nebo na co je dobré se ptát (posuďte situaci dítěte a vyberte si ty okruhy, které by bylo dobré posuzovat, nemusíte se dotazovat na všechny oblasti):

1) SEXUALIZOVANÉ CHOVÁNÍ

- může se jednat o sexualizovanou hru dítěte, sexualizované chování – a to i masturbaci, požadování sexuální stimulace, svůdné nebo vyzývavé chování, věku neadekvátní

sexuální znalosti, nápadnosti v kresbě, sledování pornografie, problémy s nahotou, „přehnaná“ obsazenost dítěte sexuálními tématy, ale i pocity nadměrného studu v oblasti intimity/sexuality aj.

- většina projevů vztahujících se k intimitě u malých dětí je přirozená a zdravá; to, co bychom mohli nazvat jako sexuální zvědavost, tedy chování a hry zaměřené na intimní tematiku, jsou přirozenou součástí dětského vývoje
- sexualizované chování u dětí se vyskytuje od projevů přirozených po ty, které lze považovat za nějak problematické až po projevy, které mohou souviset s tématem např. sexuálního zneužívání dětí
- prosím, pokud si nejste jisti, zda rozumíte správně sexualizovanému chování dítěte, věnujte pozornost obsahu tohoto materiálu

2) PORANĚNÍ

- zaměřte se na modřiny, zlomeniny, jizvy, popáleniny aj.
- zkuste se zaměřit i na mechanismus zranění – tzn., zda popis události odpovídá typu zranění
- v rámci poranění zkuste vnímat četnost poranění; pozor: nemusí se vždy jednat o závažnost zranění, ale i o četná a/či opakující se drobná zranění

3) NESNÁZE V OBLASTI ÚZKOSTI

- zaměřte se na ostražitost dítěte, různé fobie – chorobný strach ze situací, lidí či objektů; tento strach může být ochromující, výrazně narušuje běžné fungování a může zasahovat do každodenního života, mj. dítě není schopno strach vlastní vůlí potlačit; může mít panické záchvaty, úlekové reakce aj.
- úzkost – lze definovat buď jako strach bez konkrétního předmětu, tedy často pocit napětí a obavy, jímž v naší mysli průběžně přiřazujeme různé důvody, dále to může být strach z konkrétních předmětů či situací, které ovšem v běžném životě nebezpečné nejsou
- jedná o vnitřní procesy dítěte, proto může být obtížně je zachytit
- pokud se objevují nesnáze v oblasti úzkosti, mohou mít příčinu v řadě záležitostí (mohou souviset např. s dlouhodobým rodičovským sporem, domácím násilím aj.)
- neváhejte rodiče s dětmi odkázat na odborníky – psychology, popř. psychiatry; vaše podpora ve vyhledání odborné pomoci může být pro ně rozhodující

4) DEPRESIVNÍ PROJEVY

- zaměřte se na depresivní chování, nevykonnost, pocity beznaděje, rozladění, pesimistický postoj k budoucnosti, náladovost, zvýšenou plačtivost, zvýšený smutek, zvýšenou unavitelnost aj.

- pro účel tohoto materiálu máme na mysli depresivní projevy zejména v podobě snížení až vymizení schopnosti prožívat potěšení a radost, pokleslých nálad dítěte a patologického smutku; obraz deprese u dětí se liší od obrazu u dospělých osob, a proto snáze uniká pozornosti; někdy může být nápadná „znuděnost“ dítěte, ztráta vztahu k oblíbeným činnostem a věcem; kolísání nálad; problémy se spánkem či nadměrná únava
- platí obdobně jako u předchozího bodu, podpořte rodiče, aby vyhledali odborníky (zpočátku problémů psychologa, ale pokud budou depresivní projevy velmi zdlouhavé až hluboké, může se jednat o psychiatra); včasná diagnóza je velmi důležitá, ale správně určit ji může jen odborník

5) NEUROTICKÉ OBTÍŽE

- zaměřte se zejména na: vtíravé myšlenky, tiky, kousání nehtů, zadržávání v řeči, trhání vlasů, skřípání zubů, pomočování/pokálení aj.
- podpořte rodiče, aby se svým dítětem zpočátku vyhledali psychologa, v případech závažných obtíží psychiatra
- pro účel tohoto materiálu máme na mysli neurotické obtíže ve smyslu duševní nerovnováhy, způsobující psychický stres neboli duševní tíseň

6) REGRESIVNÍ CHOVÁNÍ

- šišlání, zvýšená závislost na pečující osobě, ztráta samostatnosti aj.
- máme na mysli regres ve smyslu propadu – návrat na nějaký z již dosažených stupňů vývoje (předškolní věk, mladší školní věk, pubescence)
- regresivní chování se objevuje u dětí jako reakce např. na nějakou zátěž (může souviset s rozchodem rodičů aj.)
- pokud má regresivní chování u dítěte dlouhodobější charakter, podpořte rodiče ke spolupráci s odborníkem – např. psychologem

7) PROBLÉMY S REALITOU

- útlaky do fantazie, chybné porozumění situacím, vyplnění mezer v paměti domněnkami někdy zcela absurdními; dezorganizované myšlení/chování
- zároveň je třeba připomenout, že malé děti mají často zcela přirozeně velmi barvitou fantazii, a proto je zapotřebí případné problémy s realitou u dětí posuzovat velmi individuálně a citlivě
- posuzujte, s čím by problémy s realitou dítěte mohly souviset – zda s věkem dítěte nebo zda se jedná o závažnější problém
- zkuste podpořit rodiče ve vyhledání odborné pomoci – např. psychologické

8) HYPERAKTIVITU

- zvýšená dráždivost, zvýšený neklid, impulsivita
- hyperaktivita je termín, který se hodně užívá, ale je otázkou, zda mu dobře rozumíme; pro účely tohoto materiálu máme na mysli fyzický stav, který se projevuje abnormální aktivitou, ale i impulzivitou a vznětlivostí
- hyperaktivita může být přirozenou součástí osobnosti dítěte, ale pokud se hyperaktivita stává překážkou v běžném fungování dítěte, jedná se už o problém
- hyperaktivita je často spojována s ADHD, což je hyperaktivita s poruchou pozornosti
- podpořte rodiče, aby se svým dítětem vyhledali psychologa nebo pedagogicko-psychologickou poradnu (např. pro problémy dítěte ve škole); hyperaktivní dítě může být výchovně náročné

9) STRACH

- strach z mužů/žen, strach z nějakého prostoru, strach o bezpečí druhých lidí, strach ze zabití, strach z pronásledování, strach z opuštění aj.
- strach je velmi silná emoce, která vzniká jako reakce na hrozící nebezpečí
- strach může doprovázet řada tělesných projevů – např. zblednutí, chvění a třes, zrychlené dýchání, bušení srdce aj.
- strach může souviset s nějakou prožitou událostí – např. se sexuálním zneužitím, ale i s tím, kdy dítě bylo svědkem domácího násilí aj.
- pokud rodiče dlouhodobě neumí, nedovedou zvládat se svým dítětem jeho strach, podpořte je ve vyhledání odborné pomoci – např. psychologické

10) PROBLÉMY SE SOCIABILITOU

- nedostatek otevřenosti, zvýšená uzavřenost, samotářské chování, izolování se, nadměrné poutání pozornosti aj.
- sociabilita je velmi důležitá, je to naše schopnost – vstupovat do vztahů s druhými lidmi, u dětí je velmi potřebné, aby byly schopny udržovat vztahy uvnitř rodiny, včetně širší rodiny
- u dětí má také poměrně velký význam umět navazovat, ale i udržovat vztahy s vrstevníky, tzn. kamarády
- problémy se sociabilitou mohou např. souviset s tím, že někdo dítěti ublížil (ve smyslu sexuálního nebo fyzického týrání nebo se může jednat o šikanu aj.)
- pokud problémy dítěte přetrvávají, podpořte rodiče a děti ve vyhledání odborné pomoci (v rámci služeb jsou dostupné i různé „terapeutické“ skupiny pro děti, kde dítěti pomohou odborníci se vztahy uvnitř skupiny)

11) NESNÁZE V OBLASTI VZTAHŮ

- narušené vztahové pole k některému členu užší nebo širší rodiny včetně sourozence, ale i k vrstevníkům, hostilní chování, odmítavé chování, vyhýbání se někomu, zesílená touha po druhých aj.
- pokud na straně dítěte vznikají velké nesnáze v oblasti vztahu/vztahů, zkuste rodiče s dětmi podpořit ve vyhledání odborné pomoci – např. psychologa

12) PŘEJÍMÁNÍ ODPOVĚDNOSTI

- přejímání rolí, nepřiměřené odpovědnosti, pseudodospělost, předčasná samostatnost, slovník odpovídající staršímu dítěti/dospělé osobě
- tento problém se může objevovat u dětí, které jsou svědky domácího násilí aj.
- je zapotřebí si uvědomit, že dětem by měla zůstat jejich „dětskost“ se vším všudy, určitě by neměly řešit záležitosti dospělých....
- může to být velmi nesnadné, jak k tématu přistoupit, zkuste zvážit, zda by situaci neměl posoudit odborník – např. psycholog a ke spolupráci rodiče můžete podpořit i Vy

13) SPÁNEK

- nespavost, nadměrná spavost, problémy s usínáním, noční můry, problémy s probouzením se
- celková doba spánku se od narození rychle zkracuje od 17–18 hodin po porodu k 10–12 hodinám ve věku 4 let a dále pozvolněji k celkem stabilní době 7–8,5 hodiny ve věku 20 let; krátké 3–4hodinové intervaly spánku novorozence se střídají s krátkými intervaly krmení a jsou postupně nahrazovány plynulejším spánkem; spánkový režim u dětí je možné trénovat; ve věku 4 let je již spánek spojen v jedné dlouhé noční periodě, ale stále i s možností krátkého spánku během dne
- kvalita spánku a doba spánku je velmi důležitá pro děti a jejich fungování v běžném životě
- problémy se spánkem jsou velmi časté u malých dětí, kdy nám dávají na vědomí nějaký problém v oblasti jejich života
- problémy se spánkem mohou souviset i s problematikou domácího násilí (např. obava o matku, že „když usnu, nebudu moci pomoci své matce“ aj.) nebo když děti něco tíží a myšlenky jim nedovolují usnout nebo někdo dítěti ublížil a ve snu se mu vrací noční můry související s touto událostí
- pokud přetrvávají výše uvedené problémy u dítěte v oblasti spánku, podpořte rodiče ve vyhledání odborné pomoci – např. psychologa; nevyspalé dítě se nemůže zcela věnovat školním povinnostem a tuto situaci bez odborníka s dítětem sami nevyřešíte

14) POTÍŽE S JÍDLEM

- poruchy příjmu potravy, potíže s jídlem – jí málo/jí hodně, zažívací problémy, i cíleně vyvolávané, nápadná změna ve hmotnosti dítěte – dítě zhublo či nápadně přibralo aj.
- děti mohou na problémy v jejich běžném životě nebo na prožitou nepříznivou situaci reagovat i v oblasti jídla
- potíže s jídlem jsou velmi typické pro dívky (spíše oblast – málo jí), ale objevují se i u chlapců (spíše oblast přejídání)
- pokud vnímáte, že dítě má dlouhodobé potíže s jídlem, doporučte rodičům spolupráci s pediatrem a psychologem aj. (na „potíže s jídlem“ jsou i specializovaná pracoviště, většinou se jedná o zdravotnická zařízení a bývají součástí oddělení dětské psychiatrie)

15) PSYCHOSOMATICKÉ OBTÍŽE A SOMATICKÉ STESKY

- časté bolesti hlavy, břicha, nevolnost, zesílený/zrychlený tlukot srdce, zrychlený dech – problémy s dechem, dechová nedostatečnost, pocit sevřeného hrudníku, lapání po dechu, častá nemocnost, opakované infekce v urogenitální oblasti aj.
- v první fázi podpořte rodiče, aby situaci dítěte řešili s pediatrem – v této fázi je rozhodující, zda dítě netrpí nějakou nemocí, pokud není základ v tělesné nemoci, posléze mohou navázat spolupráci např. s psychologem
- objevují se u všech dětí bez rozdílu věku a pohlaví a mohou souviset s psychickou zátěží u dítěte a s řadou problémů (rozchod rodičů, šikana, sexuální, psychické či fyzické týrání, domácí násilí aj.)

16) ŠKOLNÍ PROBLÉMY

- problémy s pamětí, problémy s pozorností, nápadné zhoršení školního prospěchu
- podpořte rodiče v řešení situace dítěte s třídní učitelkou, školním psychologem nebo s pedagogicko-psychologickou poradnou

17) AGRESE

- záchvaty nevyprovokovaného prudkého vzteku, krutost k osobám/zvířatům, opakující se destruktivní chování, nadávky/verbální útoky, fyzické útoky, agresivní prvky zaznamenané v kresbě nebo ve hře
- agrese – znamená napadení, útočné jednání, které se projevuje poškozováním nebo násilným omezováním jiné osoby nebo věci; agrese se může projevovat fyzickým napadením, ale také verbálně, např. urážkami a pomluvami
- agresivního chování se více dopouštějí chlapci, ale objevuje se i u dívek
- problematika agrese může souviset s domácím násilím, kdy se dítě identifikuje s agresorem a jeho chování napodobuje

- agresi může dítě obrátit i vůči sobě – viz níže sebestrukce
- pokud se objevuje agrese v chování dítěte, doporučte rodičům spolupráci s psychologem nebo střediskem výchovné péče (pokud se jedná o problematiku domácího násilí – doporučte rodiči/rodičům vyhledat organizace, které se zabývají terapií dětí, které zažívají násilí ve vztazích, toto se týká i pěstounů)

18) SEBEDESTRUKCE

- sebeпоškozuující chování, sebezraňování, sebevražedné tendence a jednání
- sebestrukce je vědomé či nevědomé jednání, kterým si dítě ubližuje; mezi nejčastější patří alkoholismus, kouření (tabakismus), užívání drog (narkomanie), přejídání, nedostatečný pohyb, promiskuita, v krajním případě pak anorexie nebo sebeпоškozování
- někdy je příčinou tohoto jednání snaha uniknout z nepříjemné situace
- jedná se o velmi závažné projevy
- v případě sebeпоškozování věnujte pozornost způsobu sebeпоškozování a době, od které se začalo sebeпоškozování u dítěte objevovat, zkuste zmapovat i důvody, pro které může docházet k sebeпоškozování
- pokud je sebeпоškozování dlouhodobé nebo má závažnější formu, doporučujeme, abyste rodiče či pěstouny podpořili ke spolupráci s psychologem, v závažnějších případech s psychiatrem
- v případě sebevražedných tendencí u dítěte doporučte spolupráci rodičů a pěstounů s psychologem, pokud se už bude jednat o promyšlené sebevražedné jednání, neváhejte rodiče a pěstouny podpořit ke spolupráci s psychiatrem (ambulantní nebo pobytová forma)
- nedopustěte, aby rodiče podceňovali situaci, zlehčovali situaci dítěte; výše uvedené projevy ohrožují život, ale i zdraví jejich dítěte a je zapotřebí, aby závažnost situace dítěte vnímali

19) RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ

- kriminalita, promiskuita, užívání návykových látek, lhaní, vulgarita, neposlušnost, výchovné problémy – např. vážné porušování pravidel, nepoctivost a krádeže, destrukce majetku a vlastnictví, problémy s respektováním autority, útěky, šikana aj.
- pokud se objevuje u dítěte rizikové chování, nepodceňujte situaci společně s rodiči a podpořte je ke spolupráci se střediskem výchovné péče nebo ve spolupráci s psychologem

20) SEBEPOJETÍ

- snížené sebehodnocení, sebenenávist, pocity viny, pocity ostychu, zvýšená tréma, zvýšená nejistota, pocity odlišnosti od jiných, zvýšená ostýchavost, odmítání svého těla, sebedevalvování aj.
- sebezpojetím rozumíme vztah dítěte k sobě samému i k subjektivně důležitým skutečnostem jeho života, tedy to, co si dítě o sobě a subjektivně významných danostech myslí, jak je vnímá, prožívá a nakonec i hodnotí; tvoří centrum osobnosti, jsme to – my sami – se vším, co k nám subjektivně patří
- sebezpojetí lze definovat jako postoj dítěte k sobě samému; sebezpojetí má tři složky:
 - **sebezpoznání, sebehodnocení**
 - **sebezpřijetí, sebeúctu**
 - **úsilí pro seberealizaci**
- pokud je problém na straně dítěte v sebezpojetí, podpořte rodiče ke spolupráci s psychologem.

Výše uvedené body jsme popsali pro potřeby tohoto materiálu ve velké stručnosti, ale i obecnosti.

Neváhejte rodiče podpořit ke spolupráci s odborníky – viz **KAPITOLA 5. KONTAKTY**.

PROBLÉMY DÍTĚTE NEMUSÍ VYMIZET. JE ZAPOTŘEBÍ RODIČE PODPOŘIT Z VAŠÍ STRANY, ABY „LÉČBA“ MOHLA BÝT ZAHÁJENA VČAS, PROTOŽE BY JINAK MOHLA BÝT DLOUHODOBĚJŠÍ, ALE I KOMPLIKOVANĚJŠÍ.

BUĎTE OPOROU DĚTEM A NÁPOMOCNI RODIČŮM V NELEHKÉ ŽIVOTNÍ SITUACI.

Kapitola 3:

VEDENÍ ROZHOVORU S DÍTĚTEM

V předchozí kapitole jsme Vám představili základní okruhy tzv. „klíčových signálů, které je na místě mapovat v případě podezření na ohrožení dítěte, a to se stejnou pečlivostí, s jakou jsou mapovány například okolnosti a průběh ohrožujícího chování dospělých osob vůči dětem (interpersonální násilí aj.). Klíčové signály mohou být zpočátku tím jediným, co upoutá pozornost a co může vypovídat o závažném ohrožení dítěte. Citlivě vedený rozhovor s dítětem Vám může napomoci rozkrývat okolnosti týrání, sexuálního zneužívání, zanedbávání či jiných forem ohrožení dítěte.

VEDENÍ ROZHOVORU S DÍTĚTEM – ZÁKLADNÍ FÁZE A PRINCIPY

I. ÚVODNÍ ČÁST ROZHOVORU:

- **slouží k adaptaci dítěte na prostředí**, k navázání kontaktu s Vámi, seznámení se s místností; čas „rozkoukat se“, prohlédnout si Vás, u menších dětí čas na zvládnutí separace od rodiče
- v této části rozhovoru volte běžná nezátěžová témata (co dítě baví, co má rádo, na co se těší, na co rádo vzpomíná / POZOR pro mnohé děti není téma škola nezátěžovým tématem, je proto lepší se tomuto tématu na počátku rozhovoru vyhnout).
- menšímu dítěti pomůže v navázání kontaktu s Vámi například vhodná hračka (panenka či plyšák, autíčko, maňásek...)
- nepodceňujte tuto fázi – čím lépe navážete kontakt, tím snáze se bude dítěti hovořit o zátežových tématech

II. HLAVNÍ ČÁST ROZHOVORU:

- **slouží ke zmapování podstatných skutečností, získání informací od dítěte**
- rozhovor vedte bez přítomnosti rodičů a tak, aby rodič nemohl slyšet rozhovor například přes dveře;
- pro vedení rozhovoru s dítětem potřebujete zajistit nerušené prostředí (mějte vypnuté telefony, eliminujte vstup dalších lidí do místnosti aj.);
- navodte vhodnou atmosféru bezpečí a důvěry – představují základní podmínku pro svěření se, pro sdělování závažných informací;
- pro vedení rozhovoru s menšími dětmi si připravte pár vhodných hraček, které dítě

zaujmu, se kterými si může během rozhovoru krátce pohrát, mohou mu dodávat pocit bezpečí (plyšáci); některé děti nemusí chtít komunikovat přímo s dospělou osobou, ale budou ochotné odpovídat na otázky, které „položí hračka“ (plyšák);

- připravit si také můžete pár jednoduchých hraček, s jejichž pomocí může dítě přehrát, co se odehrávalo (i obyčejné dílky stavebnice mohou v tu chvíli představovat různé předměty, vybavení domácnosti...);
- dítě by mělo být předem srozuměno s tím, kým a co z obsahu rozhovoru bude z Vaší strany sděleno dalším osobám;
- na zásadní okolnosti se ptejte citlivě, ale přímo, bez obcházení a zdlouhavého opisování podstaty otázky; buďte vyrovnaní a pevní, ale jemní;
- vyjadřujte dítěti v průběhu rozhovoru porozumění pro to, že se mu o tématu těžko hovoří; „*vím, že není snadné o tom všem mluvit..., nemusíš pospíchat, máme dost času...*“. Pokud dítě pláče nebo se slzám brání, podpořte ho v tom, že „*když se mluví o těžkých věcech, je normální plakat ...*“; nezastavujte hned jeho pláč slovy „*neplačej*“, dopřejte dítěti možnost uvolnění vnitřního napětí pláčem. Mějte vždy po ruce papírové kapesníčky.
- nezastavujte necitlivě dítě v jeho sdělování, pokud se odkloní od tématu, spíše ho jemně k tématu vraťte, nebo znovu zopakujte otázku. „*to co mi nyní říkáš, je také důležité, teď se tě ale potřebuju znovu zeptat na...*“;
- snažte se, aby rozhovor přirozeně plynul, využívejte v rozhovoru – či si vědomě připravujte – „můstky“ k zátěžovým tématům (*určitě znáš nějakou pohádku s čerty – čerti jsou zlí – je u vás doma někdo zlý ...? / podle čeho ty poznáš zlého člověka ...?*);
- reagujte v rozhovoru pružně, nedržte se rigidně původně naplánované osnovy; vycházejte z toho, o čem dítě zrovna spontánně mluví, využívejte „blízkosti témat“; snažte se minimalizovat „prudké zlomy“ v tématech;
- pokud v rozhovoru s dítětem mapujete jednání nějakého člověka, vyvažujte otázky na zmapování jeho nežádoucího jednání otázkami, které budou mapovat také jeho pozitivní projevy (*jak často tě rodiče potrestají – za co... / jak často tě rodiče pochválí – za co... / který z rodičů tě častěji trestá – který z rodičů tě častěji chválí...*; *kdo doma nejčastěji křičí / s kým je doma největší legrace...*);
- pokud v rozhovoru s dítětem mapujete situaci v rodině, ptejte se vyváženě na oba rodiče;
- někdy děti v komunikaci využívají nevhodná (vulgární slova), nenapomínejte dítě za tyto projevy, mohlo by ztratit ochotu s Vámi komunikovat; pamatujte, že Vaším cílem v této chvíli není „vychovávat“ dítě, ale zjistit od něj validní informace; případně staršímu dítěti věcně vysvětlíte: „*my tady spíše používáme slovo / označení ...*“
- pokud vedete rozhovor s dítětem, které odpovídá jen stručně, vybízejte ho k hovoru obecnými pobídkami typu „řekni mi o tom něco víc“, „... tomu úplně nerozumím,

ještě mi to vysvětlí...“, „ještě mi to není zcela jasné...“; někdy pomůže zopakovat poslední sdělení dítěte, aby navázalo a pokračovalo samo ve sdělování. Tento styl vedení rozhovoru je důležitý i proto, že můžete střídat otázky s pobídkami a rozhovor pak nepůsobí tolik jako strohý výslech typu „otázka - odpověď, otázka – odpověď“.

- u starších dětí při otvírání obzvlášť choulostivých témat používejte vhodné uvození tématu „*dovol mi teď položit ti takovou citlivou otázku...“*, „*teď bych se tě potřeboval/a zeptat na něco citlivého...*“;
- dítěti byste měli také nabídnout možnost nemuset na některé zvlášť citlivé otázky hned odpovídat. Možná také na některé otázky nezna odpověď (setkáváme se s dětmi v rámci rozvodové situace, které neví, u kterého z rodičů chtějí být...). Přijměte na straně dítěte odpovědi – ano, ne, ale i nevím, na to neumí odpovědět, na to teď nechci odpovídat ...;
- je zapotřebí dítě upozornit, že pokud zaznely některé závažné skutečnosti, bude muset svoje sdělení opakovat, např. v rámci trestního řízení;
- v rámci rozhovoru můžete klást několik typů otázek. U dětí určité není vhodná otázka – zahájena slovem „proč“ (působí jako výčitka), ani otázky uzavřené, na které se odpovídá jen „ano“, „ne“. Vyvarujte se rad a dlouhého monologu (např. pro oblast rizikového chování dětí). To jsou momenty, kde můžete důvěru dítěte ztratit...
- v rámci získávání základních informací nevyjadřujte dítěti nedůvěru v jeho sdělení (naše zkušenost ukazuje, že mnohé „příběhy“ dětí, které se zdály zpočátku až nepravděpodobné, byly nakonec potvrzeny jako pravdivé); na zpochybňování bude čas později ... Pokud nacházíte ve sdělení dítěte logické nesrovnalosti, neobviňujte ho ze lži, ale ptejte se například „... *předtím jsi říkal, že ... teď říkáš ... jak tomu mám rozumět...?*“;
- neuchylujte se k nepravdám v domnění, že si tak snáze získáte důvěru dítěte – je to naopak cesta, jak důvěru dítěte ztratit; říkejte mu po pravdě, budete-li muset některé informace předat dál (například Policii). Nenechte se zavázat k mlčení jako podmínce, aby se Vám dítě svěřilo.
- seznamte se se základy vývojové psychologie, abyste například věděli, že děti předškolního věku se obtížně orientují v čase a nemusí tak umět validně sdělit, kdy k mapované události došlo (zda ráno – odpoledne – večer; na jaře – v létě – na podzim – v zimě); kolikrát se tak stalo apod.
- ověřujte si vhodnými otázkami, že správně rozumíte pojmům, které dítě používá (některé děti například používají označení „zadeček“ i pro urogenitální oblast u dívek apod.);
- nesnažte se získat si dítě vlastním infantilním projevem, nepřecházejte na verbální styl pubescentů a adolescentů;

- informujte dítě přiměřeně jeho věku o případných dalších postupech a krocích, vývoji situace; o dalším setkání s Vámi

III. ZÁVĚREČNÁ ČÁST ROZHOVORU

- **slouží ke zklidnění dítěte**, jeho psychickému uvolnění, odklonu pozornosti dítěte od zátěžových témat
- umožňuje přechod opět na neutrální, pro dítě bezpečná témata;
- nechte si dostatek času na závěrečnou fázi rozhovoru, abyste volbou témat navodili dítěti opět zklidnění, aby mělo čas „uzavřít v sobě těžkosti“ o nichž mluvilo; volte opět nezátěžová témata jako v úvodu rozhovoru;
- oceňte v závěru dítě za rozhovor s Vámi, za jeho sdílnost, otevřenost; poděkujte mu za rozhovor, za setkání

Kapitola 4:

LEGISLATIVA – ANEB BUĎTE ODBORNÍKEM INFORMOVANÝM V OBLASTI PRÁVA

Rádi bychom Vás požádali o pozornost a o to, abyste nepřelistovali na další kapitolu. Někdy je právo „nudné“, ale někdy se ukazuje, že pokud jsme informovanými odborníky, můžeme být nápomocni dětem, žákům, studentům a jejich rodičům.

Vyhledejte si oblast legislativy pro konkrétní situaci dítěte. Nemusíte číst celou kapitolu legislativy, máte prostor se k jakékoliv části kdykoliv vrátit.

1. RODINNÉ PRÁVO

Rodinné právo je upraveno v občanském zákoníku (zákon č. 89/2002 Sb., ve znění pozdějších předpisů). V občanském zákoníku je upravena:

- oblast manželství (vznik, povinnosti a práva manželů, zánik manželství),
- oblast poměrů mezi rodiči a dítětem (určování rodičovství, osvojení, oblast vztahu rodiče a dítěte, vztahy mezi dítětem a jinými příbuznými a dalšími osobami),
- oblast poručenství a jiné formy péče o dítě (poručenství, opatrovnictví, pěstounství a ústavní výchova).

V níže uvedeném textu se nebudeme zabývat všemi oblastmi, ale pouze těmi významnými pro rozsah tohoto manuálu.

K OBLASTI MANŽELSTVÍ:

V této části občanského zákoníku je upraveno zvláštní ustanovení **proti domácímu násilí**, jedná se o § 751 a násl.

K DOMÁCÍMU NÁSILÍ:

- stane-li se další společné bydlení manželů v domě nebo bytě, v němž se nachází rodinná domácnost manželů, pro jednoho z nich nesnesitelné z důvodu tělesného nebo duševního násilí vůči manželovi nebo jinému, kdo v rodinné domácnosti manželů žije, může **soud na návrh dotčeného manžela omezit, popřípadě i vyloučit**

na určenou dobu právo druhého manžela v domě nebo bytě bydlet

- **právo domáhat se ochrany proti domácímu násilí má také každá jiná osoba, která žije spolu s manžely nebo rozvedenými manžely v rodinné domácnosti**

Před občanským zákoníkem se uplatní zákon č. 273/2008 Sb., o polici ČR, ve znění pozdějších předpisů (§ 44 až 47). Tento zákon upravuje vykazání (doba je 10 dnů), formu vykazání a podmínky vykazání, povinnosti a práva vykazované osoby, rozsah poučení ohrožené osoby ze strany policie, oznamovací povinnost policie ČR k intervenčnímu centru, OSPOD a civilnímu soudu, dále tento zákon upravuje kontrolu dodržování povinností vykazované osoby ze strany policie ČR.

Prosím, vymezte se vůči jakémukoliv interpersonálnímu násilí v rodinách dětí, jejichž situaci v rámci své činnosti – orgánu sociálně-právní ochrany dětí – řešíte.

NÁSILÍ V RODINĚ S DÍTĚTEM NEMÁ SVÉ MÍSTO!

K OBLASTI POMĚRŮ RODIČE/RODIČŮ A DÍTĚTE:

OBECNĚ K POMĚRŮM RODIČŮ A DÍTĚTE

- **rodiče a dítě mají vůči sobě navzájem povinnosti a práva**, která vznikají narozením dítěte a zanikají nabytím jeho zletilosti (prosím, věnujte pozornost tomu, že na prvním místě jsou povinnosti, posléze práva)
- každé **dítě je povinno dbát svých rodičů**
- **žije-li dítě s rodiči nebo s některým z nich v rodinné domácnosti a je-li o ně řádně pečováno, podílí se i ono na péči o chod domácnosti**
- **rodiče mají právo usměrňovat své dítě výchovnými opatřeními**, jak to odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem, včetně omezení sledujících ochranu morálky, zdraví a práv dítěte; dítě je povinno se těmito opatřeními podřídit

ZVĚDOMUJTE VÝŠE UVEDENÉ RODIČŮM!

K RODIČOVSKÉ ODPOVĚDNOSTI

- **rodičovská odpovědnost zahrnuje – nejprve – povinnosti, posléze práva rodičů**, která spočívají v péči o dítě, tzn. zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění.

- rodičovská odpovědnost **vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti; trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud; tzn. omezit odpovědnost rodiče (posléze se ustanovuje tzv. opatrovník) nebo rodiče zbavit rodičovské odpovědnosti (ustanovuje se poručník) rodičovská odpovědnost náleží stejně oběma rodičům a vykonávají ji rodiče ve vzájemné shodě; má ji každý rodič, ledaže by jí byl zbaven**
- **nedohodnou-li se rodiče v záležitosti, která je pro dítě významná** zejména se zřetelem k jeho zájmu, rozhodne soud na návrh rodiče; za významnou záležitost se považují zejména nikoli běžné léčebné a obdobné zákroky, určení místa bydliště a volba vzdělání nebo pracovního uplatnění dítěte
- **rodiče mají rozhodující úlohu ve výchově dítěte; rodiče mají být všestranně příkladem svým dětem**, zejména pokud se jedná o způsob života a chování v rodině

VEĎTE – NEKOMPROMISNĚ – OBA DVA RODIČE K POVINNOSTEM, KTERÉ VYPLÝVAJÍ Z ROZSAHU RODIČOVSKÉ ODPOVĚDNOSTI.

STYK DÍTĚTE

- **výkon práva rodičů udržovat osobní styk s dítětem nemohou rodiče svěřit jiné osobě; dítě, které je v péči jen jednoho rodiče, má právo stýkat se s druhým rodičem v rozsahu, který je v zájmu dítěte**, stejně jako tento rodič má právo stýkat se s dítětem, ledaže soud takový styk omezí nebo zakáže; **soud může také určit podmínky styku**, zejména místo, kde k němu má dojít, jakož i určit osoby, které se smějí, popř. nesmějí styku účastnit (tzv. asistovaný styk)
- **rodič, který má dítě v péči, je povinen dítě na styk s druhým rodičem připravit, styk dítěte s druhým rodičem řádně umožnit a při výkonu práva osobního styku s dítětem v potřebném rozsahu s druhým rodičem spolupracovat**
- **rodič, který má dítě v péči, a druhý rodič se musejí zdržet všeho, co narušuje vztah dítěte k oběma rodičům nebo co výchovu dítěte ztěžuje**
- **brání-li rodič, který má dítě v péči, bezdůvodně trvale či opakovaně druhému rodiči ve styku s dítětem, je takové chování důvodem pro nové rozhodnutí soudu o tom, který z rodičů má mít dítě ve své péči (tzv. změna výchovy)**
- **rodiče jsou povinni si vzájemně sdělit vše podstatné, co se týká dítěte a jeho zájmů**

ZVĚDOMUJTE A UPEVNŮJTE NA STRANĚ OBOU DVOU RODIČŮ VÝŠE UVEDENÉ!

ROZCHOD, ROZVOD RODIČŮ ANEB K ÚPRAVĚ POMĚRŮ

- má-li být rozhodnuto o **rozvodu manželství rodičů dítěte**, soud nejprve určí, jak bude každý z rodičů napříště o dítě pečovat, a to s uvážením zájmu dítěte

- soud vezme v úvahu nejen vztah dítěte ke každému z rodičů, ale také jeho vztah k sourozencům, popř. i k prarodičům
- **soud může svěřit dítě**
 - do péče jednoho z rodičů, nebo
 - do střídavé péče, nebo
 - do společné péče
 - soud může dítě svěřit i do péče jiné osoby než rodiče, je-li to potřebné v zájmu dítěte
- **při rozhodování o svěření do péče soud rozhoduje tak, aby rozhodnutí odpovídalo zájmu dítěte;** soud přitom bere ohled na osobní založení dítěte, zejména na jeho vloh a schopnosti ve vztahu k vývojovým možnostem a životním poměrům rodičů, jakož i na citovou orientaci a zázemí dítěte, na výchovné schopnosti každého z rodičů, na stávající a očekávanou stálost výchovného prostředí, v němž má dítě napříště žít, na citové vazby dítěte k jeho sourozencům, prarodičům, popř. dalším příbuzným nebo nepříbuzným osobám
- soud vezme vždy v úvahu, který z rodičů dosud o dítě řádně pečoval a řádně dbal o jeho citovou, rozumovou a mravní výchovu, jakož i to, u kterého z rodičů má dítě lepší předpoklady zdravého a úspěšného vývoje

STYK DÍTĚTE S DALŠÍMI OSOBAMI

- **právo stýkat se s dítětem mají osoby příbuzné s dítětem,** ať blízké či vzdáleně (např. prarodiče), jakož i osoby dítěti společensky blízké, pokud k nim dítě má citový vztah, který není jen přechodný, a pokud je zřejmé, že by nedostatek styku s těmito osobami pro dítě znamenal újmu
- dítě má právo se stýkat s těmito osobami, pokud tyto osoby se stykem souhlasí

VÝŽIVNÉ (SKUTEČNĚ – JEN STRUČNĚ)

- výživné se plní v pravidelných dávkách a je splatné vždy na měsíc dopředu, ledaže soud rozhodl jinak
- výživné lze přiznat jen ode dne zahájení soudního řízení, u výživného pro děti i za dobu nejdéle tří let zpět
- životní úroveň dítěte má být zásadně shodná s životní úrovní rodičů

K PROCESNÍM ZÁLEŽITOSTEM

Podle zákona o zvláštních řízeních soudních (zákon č. 292/2013 Sb., ve znění pozdějších předpisů) rozhoduje soud ve věcech – manželských a partnerských, ve věci ochrany proti domácímu násilí, o určení a popření rodičovství, ve věcech osvojení, ve věcech péče soudu o nezletilé.

Výše uvedený zákon upravuje, jak **soudy věc projednají a jakým způsobem o věci budou rozhodovat**.

Nestanoví-li výše uvedený zákon jinak, použije se občanský soudní řád (viz níže).

V PRAXI SE HODNĚ HOVOŘÍ O PŘEDBĚŽNÉM OPATŘENÍ, PROSÍM, PŘEČTĚTE SI, JAK OBČANSKÝ SOUDNÍ ŘÁD PŘEDBĚŽNÉ OPATŘENÍ UPRAVUJE.

Předběžné opatření je upraveno v zákoně č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (§ 74 a § 102). Jde o prostředek, který soudy nařizují **pouze výjimečně**, tam kde navrhovatel opatření hrozí nějaká závažná újma. Jde zejména o spory o výživné, spory o výchovu dětí. Předběžné řízení se nařizuje usnesením. Je vykonatelné vyhlášením, popř. doručením účastníkovi, který se jím musí řídit. Jde-li o předběžné opatření ve věcech péče o dítě a ve věcech domácího násilí, je **vykonatelné již svým vydáním**.

Vůči předběžnému opatření se lze odvolat. K podání odvolání je 15 dnů.

Předběžné opatření se stanovuje max. na 1 měsíc, ve kterém by se měl snažit soud o vyřešení případu. Předběžné opatření však může prodloužit soud **až na půl roku**.

Občanský soudní řád upravuje také princip **mediace**, tzn. v běžném soudním sporu může soud, uzná-li to za vhodné a účelné, podle § 100 odst. 2 občanského soudního řádu, účastníkům řízení nařídit, aby se setkali s mediátorem (osobou zapsanou v seznamu mediátorů), a po dobu mediace přerušit řízení.

Mediace je způsob „klidného“ řešení sporů/konfliktů, jehož cílem je dohoda. Základem mediace je, že mezi znesvářené strany vstoupí třetí, nezávislá osoba, tzv. **mediátor**, která se jim stává prostředníkem ke smírnému, kompromisnímu řešení sporných otázek. Podmínkou je, že mediátor musí být nestranný.

Seznam mediátorů je dostupný na webových stránkách Ministerstva spravedlnosti.

VEĎTE RODIČE KE SMÍRNÉMU ŘEŠENÍ!

2. TRESTNÍ PŘEDPISY ANEB DÍTĚ OBĚŤ TRESTNÉHO ČINU

DALŠÍ KAPITOLA POJEDNÁVÁ O POSTAVENÍ DÍTĚTE JAKO OBĚTI TRESTNÉHO ČINU.

- **oznamovací povinnost** je upravena v § 368 trestního zákona (zákon č. 40/2009 Sb.); trestní zákoník vyjmenovává trestné činy (např. týrání svěřené osoby, zneužití dítěte k výrobě pornografie apod.), u kterých se ukládá povinnost osobám (fyzickým, ale i právnickým) oznámit v případě, že se hodnověrným způsobem dozví, že někdo takový čin spáchal
- trestní zákon upravuje i povinnost **překazít trestný čin** (§ 367 nepřekažení trestného činu); trestní zákoník vyjmenovává trestné činy (např. znásilnění, pohlavní zneužití, týrání svěřené osoby apod.), u kterých mají osoby (fyzické, ale i právnické) povinnost překazít trestný čin v případě, že se hodnověrným způsobem dozví, že někdo takový trestný čin připravuje nebo páchá
- prosím, uvědomte si, že oznamovací povinnost se týká nás všech – jak rodičů, tak i řady institucí; pokud rodiče vedete ke splnění výše uvedené oznamovací povinnosti, sdělte jim, na jakou policii se mohou obrátit; posléze ověřte, že se tak skutečně stalo!

TRESTNÍ OZNÁMENÍ

- **trestní oznámení** lze podat ústně nebo písemně na kterékoli policii (vhodné je podat trestní oznámení na službu kriminální policie a vyšetřování (zkratka SKPV) v místě, kde došlo ke spáchání trestného činu, nebo na státní zastupitelství; **policie**, ale i **státní zastupitelství** je povinno oznámení přijmout a prošetřit
- databáze služben SKPV je dostupná na webu: www.policie.cz; seznam pracovišť státních zastupitelství je uveden na webu: www.justice.cz (záložka státní zastupitelství)
- ke státnímu zastupitelství považujeme za podstatné uvést, že vykonává dozor nad zachováním zákonnosti v přípravném řízení trestním (řízení, které probíhá u policie) a účastní se hlavního líčení (u soudu)
- pokud budete trestní oznámení podávat písemně, nechte si kopii podání, a zašlete ho doporučeně, abyste měli doklad o odeslání; písemné trestní oznámení můžete také předat pracovníkovi policie nebo státního zastupitelství; nechte si potvrdit předání písemného trestního oznámení
- v případě, že chcete být informováni o tom, co s trestním oznámením policie učinila, musíte o to v rámci podání trestního oznámení **požádat** (buď uvést v rámci ústního podání, nebo v rámci písemného podání), tzn. „žádám, abych byl vyrozuměn o tom, s jakým výsledkem bylo moje trestní oznámení prošetřeno“; policie Vás musí do 30 dnů informovat (pokud o to požádáte)
- forma a obsah trestního oznámení nejsou stanoveny, doporučuje se však formulovat trestní oznámení srozumitelně a stručně tak, aby bylo zřejmé:

- **kdo oznámení činí (myšleno pro písemné podání trestního oznámení)**
- **kdo se trestného činu dopustil**
- **co se stalo**

FÁZE TRESTNÍHO ŘÍZENÍ

- pokud policie přijme trestní oznámení a začne činit další úkony, hovoříme o fázích trestního řízení; zpočátku hovoříme o **přípravném řízení**, kdy policie shromažďuje podklady pro řízení před soudem
- přípravné trestní řízení má dvě fáze – **fáze prověřování a fáze vyšetřování**
- **první fáze** začíná podáním trestního oznámení; fáze prověřování je zahájena sepsáním **Záznamu o zahájení úkonů trestního řízení** policií (mohou být učiněny tzv. neodkladné a neopakovatelné úkony); v této fázi se objasňují a prověřují skutečnosti nasvědčující tomu, že byl či nebyl spáchán trestný čin (policie činí tyto úkony – např. podání vysvětlení, ohledání místa činu, ohledání věcí, obstarávání znaleckých posudků, zajišťování stop, např. i otisků prstů apod.); tato fáze končí zahájením nebo nezahájením trestního stíhání; pokud se zahájí trestní stíhání, následuje fáze vyšetřovací; pokud se nezahájí trestní oznámení – dojde k odevzdání věci příslušnému orgánu (např. přestupkové komisi apod.) nebo odložení věci
- **fáze vyšetření** začíná **Usnesením o zahájení trestního stíhání**; policie nadále vyhledává důkazy k objasnění trestného činu; jedná se např. o výslech svědků, podání vysvětlení, ohledání věcí, zadávání znaleckých posudků apod.; fáze končí podáním obžaloby (věc jde k soudu), odkloněním věci (jednání o dohodě a vině), postoupením věci jinému orgánu (např. přestupkové řízení) nebo zastavením trestního stíhání
- v první i druhé fázi přípravného řízení věc nemusí skončit, protože následují **opravné prostředky**; jedná se o podání stížnosti proti usnesení policie či státního zástupce (usnesení policie o odložení věci – viz § 159a trestního řádu, usnesení st. zástupce proti postoupení věci jinému orgánu – viz § 171 odst. 1 trestního řádu, proti usnesení státního zástupce o zastavení trestního stíhání – § 171 trestního řádu, usnesení st. zástupce o podmíněném zastavení trestního stíhání – § 307 trestního řádu apod.).
- dále považujeme za podstatné uvést, že oběť trestného činu je také policejním orgánem poučena o svých **právech a povinnostech**, zejména o možnosti připojit se s nárokem na **náhradu škody k trestnímu řízení**, měla by být rovněž poučena o možnosti podat žádost o **peněžitou pomoc od státu**
- při **podání vysvětlení** má každý právo na právní pomoc advokáta; jde-li o nezletilé dítě, je třeba předem vyznat jeho zákonného zástupce; to neplatí, pokud provedení úkonu nelze odložit
- rodiče nejsou přítomni podání vysvětlení ze strany nezletilého dítěte; ve většině případů se podání vysvětlení ze strany dítěte **účastní orgán sociálně-právní ochrany dětí**

ZNALCKÝ POSUDEK

- dítě může čekat také **znalecký posudek** (police ustanovuje znalce z důvodu zjištění dopadu trestného činu na dítě, popř. i s ohledem na věrohodnost/nevěrohodnost dítěte)

SVĚDEK

- považujeme za podstatné uvést, že rodiče jsou často v postavení **svědka**; rodič může být tedy předvolán policií, aby vypovídal o skutečnostech, které jsou důležité pro probíhající trestní řízení; svědkem mohou být osoby zletilé (např. prarodiče) i nezletilé (např. další sourozenci dítěte, u kterého je podezření ze sexuálního zneužívání); svědek má právo na právní pomoc, **právo na poskytnutí informací o pobytu obviněného, právo na utajení své totožnosti a podoby svědka, právo na svědecké atd.**
- výše uvedené úkony policie mohou trvat několik týdnů, ale i měsíců

K ÚKONŮM SOUDU

- u soudu probíhá tzv. **hlavní líčení** a případně **opravné řízení (tzn. odvolací řízení)**; v hlavním líčení se rozhoduje o hlavní otázce trestního řízení, o vině obžalovaného a o trestu, popřípadě i o ochranném řízení a o náhradě škody oběti; trestní řízení je upraveno v trestním řádu.

PRŮBĚH HLAVNÍHO LÍČENÍ ZAHRNUJE:

- **počátek hlavního líčení** – mj. sdělení věci, která bude projednávána, zjištění, zda se dostavily osoby, které byly předvolány nebo vyznameny, přednesení obžaloby, zjištění, zda poškozený navrhuje, aby pachateli byla uložena povinnost k náhradě škody
- **dokazování** – provádění důkazů, např. výslech obžalovaného, svědků a znalců, případně čtení protokolů o dřívější výpovědi, předkládání posudků, zpráv, dalších listin a věcných důkazů
- **závěr hlavního líčení** – přednesení závěrečných řečí, případně usnesení o doplnění dokazování; závěrečnou řeč za poškozeného může pronést zmocněnec
- **rozhodnutí soudu** – soud může rozhodnout o vrácení věci státnímu zástupci, zastavení trestního stíhání, podmíněném zastavení trestního stíhání a schválení narovnání, přerušení trestního stíhání, nebo rozhodnout rozsudkem; v rozsudku soudu může být rozhodnuto i o **nároku na náhradu škody**; proti tomuto rozhodnutí soudu o nároku náhrady škody lze podat odvolání
- **opravné řízení** – má formu **odvolání**; dále hovoříme o **vykonávacím řízení**, tzn. jde o vykonání pravomocného rozsudku, zejména o výkon trestu nebo ochranného opatření (např. výkon trestu odnětí svobody, domácího vězení, příp. výkon ochranné léčby aj.).

DÍTĚ – OBĚŤ TRESTNÉHO ČINU

- **dítě se může stát i obětí trestného činu**; danou oblast upravuje zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, ve znění pozdějších předpisů; zákon o obětech trestných činů upravuje následující oblasti:
 - práva obětí trestných činů
 - poskytování peněžité pomoci obětím trestných činů státem
 - vztahy mezi státem a subjekty, které poskytují služby obětím trestných činů.
- výše uvedený právní předpis definuje oběti, které jsou zvláště zranitelnou obětí; **mezi zvláště zranitelné oběti patří dítě**
- **oběti mají právo na odbornou pomoc, tzn.** subjekty zapsané v registru poskytovatelů pomoci obětím trestných činů (*webový portál Ministerstva spravedlnosti*) poskytují obětem v zapsaném rozsahu a za podmínek stanovených tímto zákonem nebo jiným právním předpisem odbornou pomoc, kterou se rozumí **psychologické poradenství, sociální poradenství, právní pomoc, poskytování právních informací nebo restorativní programy**, a to před zahájením trestního řízení, v jeho průběhu i po jeho skončení

O ŘADU PRÁV JE ALE ZAPOTŘEBÍ POŽÁDAT!

ZÁKON DEFINUJE SPECIÁLNÍ PŘÍSTUP, SPECIÁLNÍ OPATŘENÍ A SPECIÁLNÍ PRÁVA VŮČI ZVLÁŠTĚ ZRANITELNÝM OBĚTEM:

- právo žádat o **zabránění kontaktu s osobou, kterou označila za pachatele** nebo která je **podezřelá ze spáchání trestného činu** (§ 17 odst. 2)
- právo žádat, aby v přípravném řízení byla **vyslechnuta osobou stejného nebo opačného pohlaví** (§ 19 odst. 1)
- právo žádat, aby, je-li třeba, výpověď **tlumočila osoba stejného nebo opačného pohlaví** (§ 19 odst. 2)
- právo, aby byla vyslýchána obzvláště **citlivě** s ohledem na konkrétní okolnosti případu (§ 20 odst. 1)
- právo na **výslech v přípravném řízení osobou k tomu vyškolenou** v prostorách pro tento účel upravených či přizpůsobených (§ 20 odst. 2)
- právo na úplný **výslech, aby nemusel být později opakován**; pokud je nutno výslech opakovat, pak by jej měla vést stejná osoba (§ 20 odst. 3)
- právo na **zabránění bezprostředního vizuálního kontaktu s osobou podezřelou ze spáchání trestného činu, nebo s osobou, proti níž se řízení vede** (§ 20 odst. 4) atd.
- oběť má právo v kterémkoliv stádiu trestního řízení učinit prohlášení o tom, **jaký dopad měl spáchaný trestný čin na její dosavadní život**; oběť (i nezletilá oběť)

může učinit prohlášení ústně i písemně; za dítě může tento krok učinit orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo rodič

- oběť má právo, aby ji k úkonům trestního řízení a k podání vysvětlení doprovázel **důvěrník**; důvěrníkem může být fyzická osoba způsobilá k právním úkonům, kterou si oběť zvolí; důvěrník poskytuje oběti psychickou pomoc (podporu) a doprovází ji k výše uvedeným úkonům; důvěrníkem nemůže být osoba, která má v trestním řízení postavení obviněného, obhájce, svědka (rodiče bývají často v postavení svědka), znalce nebo tlumočníka; důvěrník může být zároveň i zmocněncem
- v rámci zrovnoprávnění postavení oběti trestného činu vůči osobě podezřelé, pachateli apod. lze dítěti ustanovit **zmocněnce**; zmocněnce si lze zvolit při oznámení trestného činu nebo kdykoliv v průběhu trestního řízení; zmocněncem může být fyzická osoba, jejíž způsobilost k právním úkonům není omezena, nebo právnická osoba (organizace); zmocněnec je oprávněn již od zahájení trestního stíhání být přítomen při vyšetřovacích úkonech, může činit za poškozeného návrhy, podávat žádosti a opravné prostředky; zmocněnec nemůže za poškozeného podat svědeckou výpověď; v případě oběti-dítěte má takové dítě nárok na bezplatnou pomoc zmocněnce; žádost je zapotřebí adresovat v přípravném řízení na státního zástupce a v řízení před soudem na příslušný soud
- dětské oběti může být ustanoven také **opatrovník**; opatrovníka ustanovuje předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce; jinou osobu než advokáta lze ustanovit opatrovníkem jen s jejím souhlasem (§ 42 trestního řádu)

PODPOŘTE RODIČE A NÁSLEDNĚ OVĚŘTE, ZDA DOŠLO K USTANOVENÍ ZMOCNĚNCE NEBO OPATROVNÍKA DĚTSKÉ OBĚTI.

NÁHRADA ŠKODY

- oběť má nárok na náhradu škody; právo za dětskou oběť může vznést jak rodič/rodiče, tak orgán sociálně-právní ochrany dětí či zmocněnec/opatrovník, a to písemně nebo ústně u všech orgánů činných v trestním řízení
- připojit se s nárokem na náhradu škody lze nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování, zpravidla ihned po zahájení jednání u soudu a přečtení obžaloby
- nárok na náhradu škody je zapotřebí finančně vyčíslit a odůvodnit
- pokud soud o nároku náhrady škody nerozhodne v trestním řízení, lze jej uplatnit v civilním řízení; zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, upravuje nároky v oblasti náhrady škody

PENĚŽITÁ POMOC STÁTU

- kromě nároku na náhradu škody má oběť trestného činu právo požádat o peněžitou pomoc státu obětím trestné činnosti podle zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů
- oběť může žádat o peněžitou pomoc ihned po spáchání trestného činu; podmínkou je, že podle výsledků trestního řízení je zřejmé, že byl spáchán trestný čin, v jehož důsledku vznikla oběti (poškozenému) vážná újma
- **peněžitá pomoc může být poskytnuta**, pokud jsou splněny tyto podmínky:
 - trestný čin oznámit policii nebo státnímu zastupitelství
 - dát souhlas k trestnímu stíhání pachatele trestného činu
 - poskytnout orgánům činným v trestním řízení potřebou součinnost (spolupracovat s nimi)
 - písemně podat žádost u Odboru odškodňování Ministerstva spravedlnosti ČR; formulář je dostupný na webovém portálu Ministerstva spravedlnosti
- **peněžitá pomoc se poskytuje těmto obětem** (§ 24 zákona o obětech trestných činů):
 - oběti, které bylo v důsledku trestného činu **ublíženo na zdraví**
 - oběti, které byla v důsledku trestného činu způsobena **těžká újma na zdraví**
 - osobě pozůstalé po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela, byla-li rodičem, manželem, registrovaným partnerem, dítětem nebo sourozencem zemřelého a současně v době jeho smrti s ním žila v domácnosti, nebo osoba, které zemřelý poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu
 - **oběti trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a dítě, které je obětí trestného činu týrání svěřené osoby, kterým vznikla nemajetková újma**

PENĚŽITÁ POMOC JE V PŘÍPADĚ ODŮVODNĚNÉ ŽÁDOSTI VYPLACENA:

- v paušální částce 10 000 Kč u ublížení na zdraví, nebo 50 000 Kč u těžkého ublížení na zdraví
- ve výši odpovídající skutečnému nároku poškozeného, max. však do výše 200 000 Kč (je zapotřebí doložit všechna potvrzení o ušlých výdělcích, výdajích a nákladech spojených s léčbou)
- v případě trestného činu, v jehož důsledku došlo ke smrti, ve výši 200 000 Kč (175 000 Kč, jde-li o sourozence), je-li více pozůstalých, bude poskytnuta peněžitá pomoc do max. celkové výše 600 000 Kč
- **obětím trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a dítěti, které je obětí trestného činu týrání svěřené osoby, se proplácí náklady spojené s odbornou terapií a jinou odbornou službou až do výše 50 000 Kč**

3. TRESTNÍ PŘEDPISY, ANEB KDYŽ DÍTĚ „NĚCO“ PROVEDE

Výčet trestných činů je uveden v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. K této kapitole Vám sdělujeme následující:

- rozhodující je závažnost toho, čeho se dítě dopustilo a v jakém věku
- kdo v době spáchání trestného činu **nedovršíl patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný**
- zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy, zákon č. 218/2003 Sb., ve znění pozdějších předpisů upravuje postup příslušných institucí k iniciátorům – rozděluje dvě věkové kategorie:
 - děti mladší 15 let
 - děti ve věku 15 až 18 let (mladistvé)
- v této souvislosti zákon o odpovědnosti mládeže rozděluje jednání dítěte podle věkové kategorie:
 - trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá **provinění** (§ 6 výše uvedeného zákona)
 - jednání iniciátora mladšího 15 let je **jiným protiprávním činem** (§ 89 výše uvedeného zákona)
- výše uvedený zákon dále definuje **druhy opatření**, která lze uložit v rámci vedeného řízení, u mladistvého se jedná o:
 - **výchovná opatření:** dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení, napomenutí s výstrahou
 - **ochranná opatření:** ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabrání věci, zabrání části majetku, ochranná výchova
 - **trestní opatření:** obecně prospěšné práce, peněžitá opatření, peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věci, zákaz činnosti, vyhoštění, domácí vězení, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem, odnětí svobody nepodmíněně
- dopustí-li se **dítě mladší 15 let** činu jinak trestného, může mu soud pro mládež uložit **tato opatření:**
 - výchovnou povinnost
 - výchovné omezení
 - napomenutí s výstrahou
 - zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče
 - dohled probačního úředníka

- ochrannou výchovu
- ochranné léčení
- **úkonů policie se můžete účastnit** i Vy, tzn. pracovníci orgánů sociálně-právní ochrany dětí

4. POSKYTOVÁNÍ ZDRAVOTNÍCH SLUŽEB NEZLETILÉMU PACIENTOVÍ

Dne 1. dubna 2012 nabyl účinnosti zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), který mimo jiné upravuje práva a povinnosti pacientů, poskytovatelů zdravotních služeb a zdravotnických pracovníků při poskytování zdravotních služeb.

Podle § 35 odst. 1 (věta první a druhá) zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), **se nezletilému pacientovi poskytují zdravotní služby se souhlasem jeho zákonného zástupce, s výjimkou případů, kdy lze zdravotní služby poskytovat bez souhlasu.**

Ustanovení § 35 odst. 2 písm. a) bod 1 zákona o zdravotních službách dále stanoví, že pro poskytnutí zdravotních služeb, které mohou **podstatným způsobem negativně ovlivnit další zdravotní stav pacienta nebo kvalitu jeho života, je potřeba souhlasu obou rodičů, jsou-li jeho zákonnými zástupci.**

Podle § 38 zákona o zdravotních službách lze nezletilého pacienta bez souhlasu zákonného zástupce **hospitalizovat**, jestliže mu

- bylo pravomocným rozhodnutím soudu uloženo ochranné léčení formou lůžkové péče
- je nařízena izolace, karanténa nebo léčení podle zákona o ochraně veřejného zdraví
- je podle trestního řádu nebo občanského soudního řádu nařízeno vyšetření zdravotního stavu
- ohrožuje bezprostředně a závažným způsobem sebe nebo své okolí a jeví známky duševní poruchy nebo touto poruchou trpí nebo je pod vlivem návykové látky, pokud hrozbu pro pacienta nebo jeho okolí nelze odvrátit jinak
- jeho zdravotní stav vyžaduje poskytnutí neodkladné péče, nebo
- **jde o podezření na týrání, zneužívání nebo zanedbávání.**

Nezletilému pacientovi lze poskytnout **neodkladnou péči bez souhlasu zákonného zástupce**

- jde-li o léčbu vážné duševní poruchy, pokud by v důsledku jejího neléčení došlo se vši pravděpodobností k vážnému poškození zdraví pacienta,
- jde-li o zdravotní služby nezbytné k záchraně života nebo zamezení vážného poškození zdraví, nebo
- pokud je u něj podezření na týrání, zneužívání nebo zanedbávání.

Při poskytování zdravotních služeb je vždy ve smyslu § 35 odst. 1 zákona o zdravotních službách třeba zjistit názor nezletilého pacienta, který je s ohledem na svůj věk schopen vnímat situaci a vyjadřovat se (viz čl. 6 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně – názor nezletilé osoby bude zohledněn jako faktor, jehož závažnost narůstá úměrně s věkem a stupněm vyspělosti). Názor nezletilého pacienta se zaznamená do zdravotnické dokumentace. Pokud není možné názor nezletilého pacienta zjistit, do zdravotnické dokumentace vedené o tomto pacientovi se zaznamená důvod, pro který nebylo možné názor zjistit.

Při zjišťování názoru nezletilého pacienta je třeba zohlednit jeho věk a rozumovou vyspělost. Důvodem „nezjištění“ názoru nezletilého pacienta může být například věk pacienta, kdy ještě není rozvinuta řeč nebo rozumová vyspělost tak, aby byl pacient schopen vyjádřit se nebo pochopit a vyhodnotit účel a potřebnost poskytnutí zdravotních služeb.

Zákon o zdravotních službách nevyžaduje k vyslovení souhlasu osobní přítomnost obou rodičů. Proto je možné, aby písemný souhlas jednoho rodiče předložil druhý rodič.

Jestliže rodič doloží písemný souhlas s poskytnutím zdravotních služeb podepsaný druhým rodičem, není poskytovatel zdravotních služeb povinen a ani oprávněn zkoumat pravost takového vyjádření (podpisu zákonného zástupce nezletilého pacienta).

Zákon o zdravotních službách nevylučuje též možnost zastoupení jednoho rodiče druhým na základě plné moci. Na základě této skutečnosti může jeden rodič (zmocnitel) druhého rodiče (zmocněnce) vybavit plnou mocí (§ 31 a násl. občanského zákoníku). V plné moci bude mimo jiné uveden rozsah zmocněncova oprávnění, to jest pro jaký právní úkon je rodič druhým rodičem zmocněn (k vyslovování souhlasu podle § 35 odst. 2 písm. a) bod 1 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, to je s poskytnutím zdravotních služeb, které mohou podstatným způsobem negativně ovlivnit další zdravotní stav nebo kvalitu života jejich dítěte).

V případech, že jeden z rodičů nemá informace o tom, kde se druhý rodič, který je rovněž zákonným zástupcem nezletilého pacienta, nachází, Ministerstvo zdravotnictví doporučuje, aby o této skutečnosti učinil rodič písemné prohlášení, které bude založeno

do zdravotnické dokumentace nezletilého pacienta. Poskytovatel zdravotních služeb pak postupuje podle § 35 odst. 3 písm. a).

Dále poukazujeme v rámci výše uvedeného zákona na ustanovení § 32 odst. 4, kdy poskytovatel může v nezbytném rozsahu zadržet informaci o zdravotním stavu nezletilého pacienta jeho zákonnému zástupci, pěstounovi nebo jiné pečující osobě v **případě podezření, že se tato osoba podílí na zneužívání nebo týrání nebo ohrožování zdravého vývoje tohoto nezletilého pacienta, lze-li předpokládat, že poskytnutím této informace by mohlo dojít k ohrožení pacienta.** Obdobně se postupuje, jde-li o pacienta s omezenou svéprávností.

Dále upozorňujeme na § 35 odst. 5, tzn. **jde-li o pacienta uvedeného v § 28 odst. 4, poskytovatel vyloučí, má-li podezření, že je tento pacient zneužíván nebo týrán, popřípadě, že je ohrožován jeho zdravý vývoj, přítomnost osob uvedených v § 28 odst. 3 písm. e) při poskytování zdravotních služeb, pokud jde o vyšetření za účelem vyloučení známek uvedených skutečností.**

Ve výše uvedeném výčtu příslušných ustanovení zákona jsme upozornili na určité typy ohrožení, na které se zaměřuje tento materiál a na další úskalí související s poskytováním zdravotnických služeb nezletilým pacientům (tzv. dětským pacientům).

5. ZÁKON O SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANĚ DĚTÍ

K zákonu výše uvedenému sdělujeme následující:

obecně k sociálně-právní ochraně dětí

SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANOU DĚTÍ SE ROZUMÍ ZEJMÉNA

- **ochrana práva** dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu
- **ochrana oprávněných zájmů dítěte**, včetně ochrany jeho jmění
- **působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny**
- **zabezpečení náhradního rodinného prostředí** pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině

PROSÍM, VĚNUJTE MAXIMÁLNÍ POZORNOST TOMU, CO VŠECHNO VÁM JAKO ORGÁNU SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ NÁLEŽÍ.

V zákoně o sociálně-právní ochraně dětí jsou uvedeny **orgány**, které zajišťují sociálně-právní ochranu dětí. Zvědomujte činnosti těchto orgánů, jak u rodičů, tak i u dalších institucí. Řada rodičů neví, s jakým úřadem mají řešit situaci svého dítěte, natož jaké

oddělení Vašeho úřadu řeší danou problematiku jejich dítěte. Někdy dochází k tomu, že rodinu v rámci Vašeho úřadu řeší více oddělení nebo odborů. Tato situace je nepřehledná pro rodiče a dochází k tomu, že Vám „unikají“ některé důležité informace.

Pokud se chce samo dítě na Vás obrátit, potřebuje jednoduchou informaci – jak to má udělat. Zkuste se zamyslet, zda web vašeho úřadu nabízí tuto možnost a zda je srozumitelná pro dítě (psaná přiměřeně k určité věkové skupině dítěte). Dále zvažte, zda tuto nabídku v rámci osobního kontaktu s dítětem vědomě dítěti nabízíte....

Základním východiskem sociálně-právní ochrany je **zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči.**

Zkuste se zamyslet, jaké máte „hodnoty“ pro svoji práci, jaké jsou hodnoty Vašeho oddělení a Vašeho úřadu.

VAŠÍ PROFESIONALITOU JE SPOJENA TAKÉ VELKÁ ZODPOVĚDNOST.

Řada institucí a rodičů nemá povědomí, jaká skupina dětí je upravena v § 6 zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Zvědomujte tuto skutečnost výše uvedeným skupinám.

ZVĚDOMUJTE UVEDENÉ DĚTEM – dítě má právo požádat orgány sociálně-právní ochrany a zařízení sociálně-právní ochrany, státní orgány, kterým podle zvláštních právních předpisů přísluší též ochrana práv a oprávněných zájmů dítěte, pověřené osoby, školy, školská zařízení a poskytovatele zdravotních služeb o pomoc při ochraně svého života a dalších svých práv; tyto orgány, právnické a fyzické osoby a pověřené osoby jsou povinny poskytnout dítěti odpovídající pomoc. **Dítě má právo požádat o pomoc i bez vědomí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte.**

V této souvislosti potřebujeme uvést, že řada nestátních organizací nabízí svoje služby dětem i v rámci anonymity. Zmapujte si organizace ve Vašem okolí, které tuto službu nabízí.

Dále neváhejte děti podporovat ke službě, kterou mohou snadno využít ze svého domova – např. telefonickou krizovou pomoc. Existuje řada telefonních linek pro děti, je to nejjednodušší pomoc, kterou můžete dětem nabízet. Některé Linky důvěry jsou navíc dostupné non-stop.

Dále ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí vyplývá, že dítě, které je schopno

formulovat své vlastní názory, má právo pro účely sociálně-právní ochrany tyto **názory svobodně vyjadřovat** při projednávání všech záležitostí, které se ho dotýkají, a to i bez přítomnosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte. Vyjádření dítěte se při projednávání všech záležitostí týkajících se jeho osoby věnuje náležitá pozornost odpovídající jeho věku a rozumové vyspělosti. Při své činnosti bere orgán sociálně-právní ochrany **v úvahu přání a pocity dítěte** s přihlédnutím k jeho věku a vývoji tak, aby nedošlo k ohrožení nebo narušení jeho citového a psychického vývoje.

Z výše uvedeného zákona dále vyplývá, že dítě, které je schopno s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost posoudit dosah a význam rozhodnutí vyplývajících ze soudního nebo správního řízení, jehož je účastníkem, nebo jde-li o jiné rozhodnutí vztahující se k jeho osobě, obdrží od orgánu sociálně-právní ochrany informace o všech závažných věcech jeho osoby se týkajících; **o dítěti starším 12 let se má za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit.**

Říkejte dětem pravdu, informujte je o všem podstatném, co se jich týká s ohledem na jejich věk a konkrétní situaci, ve které se nachází.

Pokud děti již mají informace, ověřte si, od koho dítě informace má, zda jsou správné a zda jim dítě správně porozumělo.

Pokoušejte se znát „pravý“ postoj dítěte (odděluje postoje dítěte od postojů matky, otce, sourozence a prarodičů aj.). Věnujte pozornost tomu, zda dítě nevyužívá stejnou argumentaci jako jeden z rodičů nebo někdo z okolí dítěte.

Ověřujte si, že existují dítěte – zcela – rozumíte a že ho budete umět správně interpretovat.

Ze zákona také vyplývá, že rodič nebo jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte má **právo při výkonu svých práv a povinností požádat o pomoc orgán sociálně-právní ochrany, státní orgány**, kterým podle zvláštních právních předpisů přísluší též ochrana práv a oprávněných zájmů dítěte, popřípadě pověřené osoby; tyto orgány v rozsahu své působnosti a pověřené osoby v rozsahu svého pověření jsou tuto pomoc povinny poskytnout.

Buďte oporou rodičům a nabízejte jim svoji pomoc nebo pomoc dalších institucí a odborníků – viz KAPITOLA 5. KONTAKTY.

Výše uvedený zákon definuje řadě institucí ještě jednu oznamovací povinnost, a to dle § 10 odst. 4 zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Státní orgány, pověřené osoby, školy, školská zařízení a poskytovatelé zdravotních služeb, popřípadě další zařízení určená pro děti, jsou **povinni oznámit** obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde **o děti uvedené v § 6, a to bez zbytečného odkladu poté, kdy se o takové skutečnosti dozví. Pokud o to ten, kdo učinil oznámení podle věty první, požádá, obecní úřad obce s rozšířenou působností ho informuje ve lhůtě 30 dnů ode dne, kdy oznámení obdržel, zda na základě skutečností uvedených v oznámení shledal či neshledal, že jde o dítě uvedené v § 6. Při plnění povinností, viz výše, se nelze dovolávat povinnosti zachovat mlčenlivost.**

ZVĚDOMUJTE TUTO POVINNOST VŠEM SPOLUPRACUJÍCÍM ORGANIZACÍM.

OBECNÍ ÚŘAD OBCE S ROZŠÍŘENOU PŮSOBNOSTÍ DLE VÝŠE UVEDENÉHO ZÁKONA MŮŽE ULOŽIT RODIČŮM POVINNOST VYUŽÍT ODBORNOU PORADENSKOU POMOC, POKUD RODIČE

- nezajistili dítěti odbornou poradenskou pomoc, ačkoliv dítě takovou pomoc nezbytně potřebuje a obecní úřad obce s rozšířenou působností takovou pomoc předtím doporučil,
- nejsou schopni řešit problémy spojené s výchovou dítěte bez odborné poradenské pomoci, zejména při sporech o úpravě výchovy dítěte nebo úpravě styku s dítětem,
- nevyužili možnosti odborné poradenské pomoci potřebné k překonání problémů rodiny a k odvrácení umístění dítěte do náhradní péče nebo nedbali na doporučení spolupracovat s pověřenými osobami, poskytovateli odborných poradenských služeb nebo mediátorem; vyžaduje-li to zájem na řádné výchově dítěte, může obecní úřad obce s rozšířenou působností
- **napomenout vhodným způsobem dítě, rodiče, jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, popřípadě toho, kdo narušuje řádnou péči o dítě,**
- **stanovit nad dítětem dohled** a provádět jej za součinnosti školy, popřípadě dalších institucí a osob, které působí zejména v místě bydliště nebo pracoviště dítěte,
- **uložit dítěti, rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte omezení bránící působení škodlivých vlivů na výchovu dítěte,** zejména zákaz určitých činností, návštěv určitých míst, akcí nebo zařízení nevhodných vzhledem k osobě dítěte a jeho vývoji, nebo
- **uložit dítěti, rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte**

povinnost využít odbornou poradenskou pomoc nebo uložit povinnost účastnit se prvního setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu 3 hodin nebo terapie.

Neučinil-li tak obecní úřad obce s rozšířenou působností, může o těchto výchovných opatřeních za stejných podmínek rozhodnout soud.

CO VYPLÝVÁ Z DOBRÉ PRAXE PRO ZAHÁJENÍ SPOLUPRÁCE DÍTĚTE, RODIČŮ S NEZISKOVOU ORGANIZACÍ? VĚNUJTE POZORNOST NÁSLEDUJÍCÍMU

- poskytnutí relevantních informací od orgánu sociálně-právní ochrany dětí pracovníkům neziskové organizace
- předjednání kontaktu u složitějších případů, u nestandardních případů vyjasnění si předem vhodnosti doporučit klienta do daného zařízení
- specifikování požadavků na péči a jejích cílů ze strany orgánu sociálně-právní ochrany dětí (důležitost konkrétnosti)
- aktivní uvědomování si typů zakázek („společné práce“) – zakázka klienta, Vaše zakázka coby orgánu sociálně-právní ochrany dětí, zakázka rodiče, potřeby dítěte.

CO POTŘEBUJÍ ORGANIZACE PRO EFEKTIVNÍ PRŮBĚH PÉČE V RÁMCI VZÁJEMNÉ KOMUNIKACE S VÁMI, TZN. ORGÁNY SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ

- jasnou, stručnou, průběžnou oboustrannou výměnu relevantních informací
- dohodu o způsobu výměny informací a obsahovou specifikaci informací, které je potřeba si průběžně vyměňovat v rámci poskytování služeb
- flexibilní informování o zásadních změnách ve vývoji případu či poskytování péče
- průběžné předefinování zakázky, pole společné práce, určení nových cílů (v poslední době se v rámci praxe setkáváme s tím, že rodiny nepřicházejí pouze s jedním problémem, ale s více problémy, pak je otázkou, co jsme společně schopni v daný okamžik upravit a co je nezbytné pro změnu)
- průběžné konzultování případu
- jasnost v pravomocích
- společné sladování a nahlížení na potřeby, zájem dítěte v konkrétním případě
- hledání společného vhodného a efektivního řešení v rodině dítěte

V této souvislosti často hovoříme o interdisciplinární spolupráci, ale je otázkou, zda se nám skutečně daří v praxi ji naplňovat. Možná výše uvedené může sloužit jako východisko pro efektivnější spolupráci nás všech zainteresovaných stran kolem dítěte a jeho rodiny.

Výše uvedený zákon definuje také povinnosti orgánů sociálně-právní ochrany dětí při sdělování údajů a povinnost státních orgánů, dalších právnických a fyzických

osob a pověřených osob při sdělování údajů orgánům sociálně-právní ochrany dětí.

NĚKDY JE VHODNÉ VÝŠE UVEDENÉ INSTITUCE INFORMOVAT O TOM, ŽE POVINNOST ZACHOVÁVAT MLČENLIVOST PODLE ZVLÁŠTNÍHO PRÁVNÍHO PŘEDPISU SE NELZE DOVOLÁVAT, JESTLIŽE MAJÍ BÝT SDĚLENY ÚDAJE O PODEZŘENÍ Z TÝRÁNÍ, ZNEUŽÍVÁNÍ DÍTĚTE NEBO ZE ZANEDBÁVÁNÍ PÉČE O NĚJ.

PROSÍM, ZVAŽUJTE VYUŽITÍ VÝŠE UVEDENÉHO. ORGÁNY SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ JSOU ČASTO MÍSTEM, KDE SE VEŠKERÉ INFORMACE SHROMAŽDUJÍ.

Věnujte pozornost tomu, co jste zjistili Vy sami a jaké další informace máte od jiných institucí. Analyzujte to, zda jsou informace v souladu, popř. proč se informace rozcházejí a z jakého důvodu. **Pokud si žádáte o zprávu, specifikujte, jaké konkrétní informace potřebujete od instituce/organizace získat.**

Zaměstnanci v orgánech sociálně-právní ochrany, zaměstnanci kraje zařazení do krajského úřadu, zaměstnanci obce zařazení do obecního úřadu a zaměstnanci obce s rozšířenou působností zařazení do obecního úřadu jsou **oprávněni v souvislosti s plněním úkolů podle tohoto zákona navštěvovat dítě a rodinu, ve které žije, v obydlí a zjišťovat v místě bydliště dítěte, ve škole a ve školském zařízení, v zařízení poskytovatele zdravotních služeb, v zaměstnání nebo v jiném prostředí, kde se dítě zdržuje, jak rodiče nebo jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte o dítě pečují, v jakých sociálních podmínkách dítě žije a jaké má dítě chování.**

Zaměstnanci v orgánech sociálně-právní ochrany, zaměstnanci kraje zařazení do krajského úřadu, zaměstnanci obce zařazení do obecního úřadu a zaměstnanci obce s rozšířenou působností zařazení do obecního úřadu **jsou oprávněni pořídit obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy dítěte a prostředí, v němž se dítě zdržuje, je-li to třeba pro účely ochrany práv dítěte.**

PROSÍM, ZVAŽUJTE VYUŽITÍ VÝŠE UVEDENÉHO A ZVAŽUJTE, JAKÝ ZPŮSOB VYUŽIJETE A ZDA TENTO ZPŮSOB BUDE DOSTATEČNÝ PRO OPATROVNICKÉ NEBO TRESTNÍ ŘÍZENÍ VE FORMĚ DŮKAZŮ.

Prošetření poměrů v místě bydliště dítěte Vám může hodně napovědět o atmosféře v rodině. Věnujte pozornost tomu, že pokud jdete prošetřit poměry s kolegyní, společně analyzujte, čeho jste si v rámci šetření všimli. Pracujte se svojí objektivitou a ověřujte si, zda posuzujete situaci „vhodně“. Věnujte také pozornost možným stereotypům v práci.

RODIČE A DALŠÍ OSOBY ODPOVĚDNÉ ZA VÝCHOVU DÍTĚTE JSOU POVINNI

- **spolupracovat s orgány sociálně-právní ochrany** při ochraně zájmů a práv dítěte,
- na výzvu příslušného orgánu sociálně-právní ochrany se **dostavovat k osobnímu jednání, předložit listiny a další doklady a poskytnout nezbytné informace**, je-li jich třeba pro výkon sociálně-právní ochrany,
- **umožnit návštěvu** zaměstnance orgánu sociálně-právní ochrany a zaměstnance obce s rozšířenou působností zařazeného do obecního úřadu v obydlí, popřípadě v jiném prostředí, kde dítě žije, je-li to nezbytné pro ochranu života nebo zdraví dítěte nebo pro ochranu jeho práv.

Rodiči nebo jiné osobě odpovědné za výchovu dítěte může orgán sociálně-právní ochrany uložit pořádkovou pokutu do **20 000 Kč**, nesplní-li povinnost výše uvedenou.

ZVĚDOMUJTE TUTO SKUTEČNOST U RODIČŮ, VĚŘTE, ŽE RODIČE VÝŠE UVEDENÉ ČASTO NEZNAJÍ.

Úřady vedou o dětech spisovou dokumentaci dle příslušného zákona a zákon také upravuje nahlížení do spisové dokumentace vedené o dítěti.

V zákoně se hovoří o tom, že údaje obsažené ve spisové dokumentaci týkající se dítěte je obecní úřad obce s rozšířenou působností oprávněn využít pouze v zájmu dítěte při zajišťování sociálně-právní ochrany.

PROSÍM, VĚNUJTE POZORNOST TOMU, JAK NAKLÁDÁTE SE VŠEMI INFORMACEMI OHLEDNĚ DÍTĚTE.

POKUD JE VEDENO TRESTNÍ ŘÍZENÍ U DÍTĚTE A DÍTĚ JE V POSTAVENÍ DĚTSKÉ OBĚTI, ZVAŽUJTE, JAKÉ INFORMACE MŮŽETE SDĚLOVAT RODIČI, KTERÝ JE V POSTAVENÍ SVĚDKA TRESTNÍHO ŘÍZENÍ A KDY JE V POSTAVENÍ „PODEZŘELÉ“ OSOBY. JSOU PŘÍPADY, KDY JSOU PODEZŘELÝMI OSOBAMI OBA DVA RODIČE!

VĚNUJTE POZORNOST TOMU, KDY PRO OPATROVNICKÉ ŘÍZENÍ UVOLŇUJTE INFORMACE Z TRESTNÍHO ŘÍZENÍ, ALE TOTO ŘÍZENÍ NENÍ JEŠTĚ PRÁVOMOCNĚ UKONČENO. ZAMÝŠLEJTE SE, JAK NAKLÁDÁTE S INFORMACEMI OHLEDNĚ DÍTĚTE.

Orgány sociálně-právní ochrany dětí jsou často v roli kolizního opatrovníka, kdy zastupují děti u opatrovnického soudu, když se rozhoduje o jejich péči, výživě, styku s rodiči, majetkových záležitostí dětí, ústavní nebo ochranné výchově či o osvojení nebo pěstounské péči.

Orgány sociálně-právní ochrany dětí se účastní v zájmu dětí také trestního nebo přestupkového řízení (viz kapitoly výše).

V nemalé míře se účastní i úkonů civilního řízení u soudu v rámci řízení o určení, popření otcovství aj.

Pro výše uvedené role neváhejte využít spolupráce s řadou institucí uvedených v **KAPITOLE 5. KONTAKTY**, které Vám ve Vaši roli mohou pomoci.

6. ZÁKON O SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH

Zákon o sociálních službách, zákon č. 108/2006 Sb., upravuje základní druhy a formy sociálních služeb, základní činnosti při poskytování sociálních služeb, podmínky poskytování sociálních služeb, financování sociálních služeb, přestupky, předpoklady pro výkon sociálního pracovníka, předpoklady pro výkon činnosti v sociálních službách aj.

SOCIÁLNÍ SLUŽBY ZAHRAJUJÍ

- sociální poradenství,
- služby sociální péče,
- služby sociální prevence.

Sociální služby se poskytují jako služby **pobytové, ambulantní nebo terénní**.

Výše uvedený zákon definuje sociální služby **za úhradu a bez úhrady**.

MLČENLIVOST

Výše uvedený zákon v § 100 definuje **mlčenlivost**.

- zaměstnanci poskytovatelů sociálních služeb jsou povinni zachovávat mlčenlivost o údajích týkajících se osob, kterým jsou poskytovány sociální služby nebo příspěvek, které se při své činnosti dozvědí, není-li dále stanoveno jinak; tato povinnost trvá i po skončení pracovního vztahu; povinnosti zachovávat mlčenlivost mohou být osoby uvedené ve větě první zproštěny pouze tím, v jehož zájmu tuto povinnost mají, a to písemně s uvedením rozsahu a účelu
- povinnost mlčenlivosti je v trestním řízení prolomena, jde o **povinnost oznámit vyjmenované trestné činy** a povinnost překazít vyjmenované trestné činy, přičemž jde pouze o trestné činy závažnějšího charakteru; pokud povinná osoba neučiní, co jí v tomto ohledu ukládá zákon, vystavuje se riziku trestního stíhání pro trestné činy neoznámení (§ 368 TZ), popř. nepřekazení (§ 367 TZ) trestného činu

- u nepřekážení je okruh trestných činů širší; rozdíl mezi oběma trestnými činy je dále ten, že u neoznámení jde v podstatě o něco, co se již stalo; naopak u nepřekážení jde o situace, které právě probíhají, popř. budou páčány v budoucnu

SDĚLENÍ ÚDAJŮ ORGÁNU SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ

- poskytovatel sociálních služeb je povinen na písemnou žádost sdělit bezplatně orgánu sociálně-právní ochrany dětí údaje nezbytné pro poskytnutí sociálně-právní ochrany týkající se osoby, které byla rozhodnutím orgánu sociálně-právní ochrany dětí uložena povinnost využít odbornou poradenskou pomoc podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí, poskytovatel sociálních služeb je povinen vždy sdělit, zda s osobou uzavřel smlouvu o poskytování sociální služby, dobu platnosti smlouvy, datum ukončení poskytování sociální služby, popřípadě výpovědní důvod, pokud byla smlouva vypovězena, a zhodnocení průběhu poskytování sociální služby

Vysvětlení: zákon o sociálně-právní ochraně dětí (č. 359/1999 Sb.) stanoví, bez ohledu na povinnost zachovávat mlčenlivost, **povinnost poskytnout informace OSPOD bez souhlasu klienta v případech předpokládaných v ustanovení § 53 odst. 1 zákona**. Těmito případy jsou informace týkající se podezření z týrání, zneužívání dítěte či zanedbávání péče o něj. Povinnost není formulována na rozdíl od trestního zákoníku jako oznamovací, ale spočívá pouze v povinnosti poskytnout na žádost informace. Obsah žádosti by měl mít konkrétní podobu, neměl by být formulovaný obecně. A pokud jde o rozsah poskytovaných informací, mělo by se jednat pouze o ty informace, které souvisí s podezřením z týrání, zneužívání dítěte či zanedbávání péče o něj. **Zákon o sociálně-právní ochraně dětí dále prolamuje mlčenlivost v § 10 odst. 4, pokud jde o tzv. pověřené osoby (s pověřením k výkonu sociálně-právní ochrany dětí), kterými může být i některý poskytovatel soc. služeb**. Oznamovací povinnost se týká skutečností, které nasvědčují tomu, že jde o děti uvedené v **§ 6 odst. 1 zákona** – což jsou v podstatě všechny ohrožené děti. Na mlčenlivost se přitom nelze odvolávat.

Na závěr této části upozorňujeme, že zákon o sociálních službách doplňuje příslušná vyhláška MPSV, tzn. Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách.

7. ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE

ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE (The United Nations Convention on the Rights of the Child) je **mezinárodní smlouva** stanovující občanská, politická, ekonomická, sociální a kulturní práva dětí. Byla přijata Valným shromážděním OSN 20. listopadu 1989. Dodržování Úmluvy

kontroluje **Výbor pro práva dítěte OSN** (Committee on the Rights of the Child).

PRÁVA DĚTÍ (OBECEŇ):

- právo na **život**
- právo na **jméno**
- právo poznat své **rodiče** a být jimi vychováván
- svoboda projevu a svobodný přístup k **informacím**
- svoboda **myšlení** a náboženského vyznání
- svoboda sdružování a pokojného shromažďování
- právo na ochranu **soukromí**
- právo na ochranu před **násilím, ponižováním a vykořisťováním**
- právo na zajištění ochrany a pomoci poskytované státem, pokud je dítě zbaveno rodinného prostředí
- duševně nebo tělesně postižené děti mají právo prožít plný a řádný život
- právo na ochranu zdraví a využívání zdravotnických zařízení
- právo na výhody **sociálního zabezpečení**
- právo na **životní úroveň** potřebnou pro jeho rozvoj
- právo na vzdělání
- právo na používání vlastního **jazyka**
- právo na odpočinek a volný čas
- právo na ochranu před nebezpečnou prací
- právo na svobodu projevu

8. ETICKÉ KODEXY

Etický kodex, též **kodex chování** je pravidlo nebo dokument, který upravuje obecné i konkrétní postupy v jednotlivých organizacích a profesích.

VĚNUJTE POZORNOST NÁSLEDUJÍCÍM ETICKÝM KODEXŮM:

- Etický kodex úředníků a zaměstnanců ve veřejné správě
- Etický kodex sociálního pracovníka ČR
- Etický kodex psychologické profese
- Etický kodex české psychoterapeutické společnosti
- Etický kodex Asociace klinických psychologů
- Etický kodex práv pacientů
- Etický kodex zaměstnanců školy
- aj.

Kapitola 5:

KONTAKTY

OHLEDNĚ ODBORNÉ PÉČE SE MOHOU RODIČE OBRÁTIT JAK NA STÁTNÍ ORGÁNY, TAK I NEZISKOVÉ ORGANIZACE.

1. Pokud se jedná o **neziskové organizace**, mohou rodiče zvážit několik forem kontaktů:

- telefonickou pomoc/poradenství
- emailové nebo chatové poradenství
- osobní konzultaci

Lze najít i organizace, které budou s rodiči pracovat v rámci anonymity.

2. Pokud budete doporučovat rodičům spolupráci se **státními orgány**, např. soudem, OSPODem, policií, je rozhodující tzv. **věcná a místní příslušnost**.

I Vy sami se můžete dostat do situace, kdy budete potřebovat v rámci oznamovací povinnosti vstoupit do kontaktu s orgánem sociálně-právní ochrany dětí.

ORGÁNY SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ, TZV. „SOCIÁLKY“

- místní příslušnost krajského úřadu, obecního úřadu obce s rozšířenou působností a obecního úřadu se řídí **místem trvalého pobytu dítěte**, není-li dále stanoveno jinak
- v nejkrajnějším případě se můžete obrátit i na „sociálku“ **dle faktického pobytu dítěte (pokud se liší od trvalého pobytu)**

Ověřte si úřední dobu orgánu sociálně-právní ochrany dětí a adresu sociálního odboru, kde je nejčastěji oddělení sociálně-právní ochrany dětí (městské úřady nebo úřady městských částí mohou využívat řady budov). Zvažte, zda využijete osobní konzultaci, e-mailový nebo telefonický kontakt. Neváhejte využít informace uvedené na webu příslušného úřadu.

SOUK

nestanoví-li zákon jinak, je obecným soudem fyzické osoby okresní soud, v jehož obvodu má bydliště, a nemá-li bydliště, okresní soud, v jehož obvodu se zdržuje

POLICIE

uplatní se obecná úprava se základním pravidlem, že místně příslušným je **ten policejní orgán, v jehož územním obvodu byl trestný čin spáchán**

KONTAKTY

- **neziskové organizace** – odkaz – www.mpsv.cz/registrace-poskytovani-socialnich-sluzeb nebo <http://katalog.pravonadetstvi.cz/>
- **orgány sociálně-právní ochrany dětí** – zkuste využít odkaz – <http://www.ospod.cz/volna-sekce-1/kontaktujte-vas-ospod/>
- **přehled soudů** – odkaz – <https://www.justice.cz/soudy>
- **přehled služben policie** – odkaz – <https://www.policie.cz/>
- **kontakty na mediátory** – zaměřeni na rodinnou mediaci – zapotřebí zadat, pokud řešíte situaci Vašeho dítěte; odkaz – <https://www.mediatori.justice.cz>
- **krizová pomoc** je psychologická a sociální pomoc člověku, který se ocitl v krizové situaci, kterou nedokáže vyřešit vlastními silami; odkaz – <https://krizovapomoc.vcasnapomocdetem.cz/> nebo <https://www.ohrozenedite.cz/>
- **občanské poradny** poskytují nezávislé, odborné, nestranné a bezplatné odborné sociální poradenství podle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách; odkaz – <https://www.obcanskeporadny.cz/cs/poradny>
- **dětský psychiatr** se zabývá diagnostikou a terapií duševních poruch u dětí a dospívajících; odkaz – <https://www.addp.cz/kontakty/> – využijte webové stránky Asociace dětské a dorostové psychiatrie
- **dětský psycholog** v odborném slova smyslu je člověk, který se věnuje psychologii jako (atestovaný) klinický psycholog, poradenský psycholog, psychoterapeut, psycholog také obecně označuje absolventa psychologického studia; na rozdíl od psychiatra, který má lékařské vzdělání, psycholog nepředepisuje psychofarmaka (léky), ale pomáhá psychologickými prostředky; odkaz – <https://www.znamylekar.cz/detsky-psycholog/>
- **pedagogicko-psychologická poradna** – školské poradenské zařízení, které poskytuje pedagogicko-psychologické a speciálně pedagogické poradenství a pomoc v oblasti výchovy a vzdělávání dětí, žáků a studentů; odkaz – <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/pedagogicko-psychologicke-poradny>
- **střediska výchovné péče** zajišťují preventivně-výchovnou péči pro děti, žáky a studenty s rizikem vzniku a vývoje poruch chování; odkaz – <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/strediska-vychovne-pece>
- **adiktologická zařízení** – poskytují ambulantní diagnostickou, preventivní, poradenskou a edukativní péči s možností krátkodobé terapeutické intervence pro osoby závislé na alkoholu a jiných návykových látkách, problémové uživatele či osoby experimentující s drogami; současně se věnují klientům s nelátkovými závislostmi, jako je závislost na jídle, workoholismus či gambling; odkaz – www.adiktologie.cz

Kapitola 6:

PREVENTIVNĚ EDUKATIVNÍ MATERIÁLY DĚTSKÉHO KRIZOVÉHO CENTRA

V DĚTSKÉM KRIZOVÉM CENTRU JSME PRO VÁS DÁLE PŘIPRAVILI TYTO MATERIÁLY:

- **Brožuru Sebepoškození není rozmar** – průvodce pro děti, rodiče a učitele
- **Brožuru Rizika kyberprostoru** – průvodce pro děti, rodiče a učitele
- **Brožuru Sexuální experimentování** – průvodce pro děti, rodiče, odborníky
- **Vy a my nenecháme dětství zhořknout** – průvodce pro rodiče dětí v ohrožení
- **Preventivní komiksové příběhy** (17 témat možného ohrožení dětí)
- **Desatero bezpečného chování na internetu**
- **Leták Linky důvěry Dětského krizového centra**

MATERIÁLY JSOU K NAHLÉDNUTÍ NA:

<https://www.ditekrize.cz/prevence>, www.chranmedetstvi.cz

VÝŠE UVEDENÉ MATERIÁLY SI MŮŽETE OBJEDNÁVAT NA:

Emailový kontakt: komiksy@дитеkrize.cz, telefonní kontakt: **241 480 511**

Vaše podněty, připomínky a zpětnou vazbu k tomuto "průvodci" uvítáme na emailové adrese: reditelka@дитеkrize.cz

DĚKUJEME NADACI SIRIUS ZA PODPORU PROJEKTU.

Nadace Sirius je soukromá nadace založená v roce 2008, její činnost je zaměřená na pomoc znevýhodněným dětem. Nadaci vedou a plně financují manželé Radka a Jiří Šmejcovi. Nadace podporuje širokou škálu projektů, které pomáhají ohroženým dětem a jejich rodinám. Většinou se zaměřuje na systematické, dlouhodobé řešení problémů, které spadají do sféry prevence ohrožení dítěte a jeho rodiny, náhradní rodinné péče a do oblasti podpory zdravotně znevýhodněných dětí. Prostřednictvím pravidelně vypisovaných grantových řízení rovněž podporuje aktivity jiných neziskových organizací, které se danou problematikou zabývají. Nadace také dlouhodobě spolupracuje s Mezinárodním filmovým festivalem Karlovy Vary na realizaci festivalové sekce Lidé odvedle věnované filmům s tematikou zdravotního postižení. V roce 2017 spustila Nadace Sirius projekt nazvaný Patron dětí, který je zaměřen na přímou pomoc potřebným dětem formou adresných veřejných sbírek. www.nadacesirius.cz, www.patrondeti.cz

REEDICE PUBLIKACE BYLA VYDÁNA V RÁMCÍ PROJEKTU:

ZD-ZDOVA1-012 – Vývoj a pilotní ověření regionálního vzdělávacího modulu
prevence duševního onemocnění dětí a dospívajících s důrazem na rizikové chování
se souhlasem Dětského krizového centra.

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

UNIVERZITA KARLOVA
1. lékařská fakulta

DĚTSKÉ KRIZOVÉ CENTRUM

RSJ Foundation

autorky: PhDr. Zora Dušková, Mgr. Veronika Andrtová

Vydalo Dětské krizové centrum Praha 2021

www.ditekrize.cz

© Dětské krizové centrum